



A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

# Emmanuel Macron Heller Ágnes sírjánál



Fotók: Lakatos Péter

**Kegyelettel**

**Magánjellegű látogatást tett a budapesti Kozma utcai temetőben Emmanuel Macron francia köztársasági elnök, hogy lerója tiszteletét Heller Ágnes sírja előtt. Az államfő Heisler András, a Mazsihisz elnöke és a rabbikar doyenje, Kardos Péter főrabbi társa-ságában kereste föl a filozófus nyughelyét.**

A francia elnököt a Kozma utcai zsidó temető ravatalozójánál Heisler András Mazsihisz-elnök és Kardos Péter főrabbi fogadta, ott volt továbbá Heller Ágnes több családtagja is, köztük a lánya és az egyik unokája. Habár zsidó létesítményben voltunk, feltűnő volt, hogy a francia államfő – az államot és a vallási, egyházi életet élesen kettévalasztó francia politikai-szellemi hagyományok alapján – nem viselt fejfedőt. A stábjának a temetőbe korábban érkező két tagját hiába győzködték arról, hogy zsidó létesítményben a férfiaknak fejfedőt szokás – sőt, illik – viselni, a stáb tagjai mélyeséges udvariassággal ugyan, de elhárították a kérést. Amit megfejtettek azzal, hogy ők sem tettek sem kipát, sem sapkát, sem kalapot a fejükre.

Emmanuel Macron azonban nemcsak tiszteletteljes, de roppant emberi is volt. Azonnal megtalálta a hangot Heisler Andrással, aki franciaul és angolul is beszélgetett vele, s miközben Heller Ágnes sírja felé tartottak, az államfő megjegyezte, hogy „nagyon érdekel az önkörökténete”. Ezzel az érdeklődéssel fordult a mellel lepkedő Kardos főrabbihoz:

– Kedves rabbi, és mi az ön története?

A főrabbi elmondta, hogy 1936-os születésű lévén, gyermekfejjel élte át a vészkorszakot.

– Önt deportálták is? – kérdezte

**Négyzetköz**

Macron a főrabbitől, mire az nemet intett.

– Mi lettőben voltunk. De az Örökkévaló kárpolt két gyermekkel és egy unokával.

Heller Ágnes sírjánál az elnök vi-rágcsokrot helyezett el, hosszan nézte a sírkövet, majd a család közelben álló tagjaira mosolygott. A sír meg-látogatása után volt alkalmam oda-lépní az elnökhöz, hogy megkérdezzem fölő, hogyan találkozott Heller Ágnessel. Macron azt válaszolta: először a szővegeit olvasta, amelyek megragadták, mert azok fontos elemzések, analízisek voltak Európáról. „Már sokkal előbb olvastam őt, mielőtt találkoztunk volna személyesen” – tette hozzá. Egyébként személyesen csak kétszer találkoztak – tudtam meg fölő –, de többször váltottak levelet.

Heisler András és Kardos főrabbi ezután az emlékműhöz kísérték el az elnököket, akinek útközben egy követ csúsztattam a kezébe: arra majd szükség lesz az emlékműnél. Így is történt, ugyanis az államfő a Mazsihisz-elnökkel együtt helyezte el az emlékezés köveit az emlékműnél. Mielőtt visszaszállt volna a ko-szijába, Heisler Andrásról egy fran-

cia nyelvű Heller-kötetet kapott ajándékba, amelynek ez volt a címe: Au-delà de soi – Identité et représentation (Az enen túl – identitás és képzet). Majd autóba ült, s magával vitte a Mazsihisz-elnök jókvánságát, aki így bocsúzott tőle: „jó tárgyalást, köztársasági elnök úr”, mire Macron biccgett, és a bal kezét a szívére tette.

Az államfő jókedvűnek és elég-detnek tűnt a rövid, mintegy negyed-óras látogatás alatt, ellenértében a francia stáhtagokkal, akik közül egy fehér egyenruhás tiszt félrehívott, s leszidott, amiért kérdeztem az elnöktől. Késésben vagyunk, morogta, és nem lett volna szabad kérdezni, arról pedig nem volt szó, hogy a sírhely után ehhez az emlékműhöz is eljö-vünk. Mit is felelhettem volna erre? Igaza van, Monsieur, erről tényleg nem volt szó. De hát így alakult.

Kácsor Zsolt/mazsihisz.hu

## Mazsihisz-közgyűlés: elfogadták a Szövetség jövő évi költségvetését

Heisler András elnöki beszámolo-já, a Mazsihisz 2022-es költség-vetésének megvitatása és elfogadá-sa, valamint ingatlanügyek meg-tárgyalása szerepelt a Mazsihisz online megrendezett közgyűlésén.

Markovics Zsolt miskolci főrabbi nyitómájával vette kezdetét a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének évi rendes közgyűlése, majd a testület meglemezett kö-zösségek közelműltban elhunyt tagjairól. Ők név szerint: Darvas Tamás, Fekete Endré, Sobel Tamás, Tóthné Rómer Klára és Zoltai Gusztáv. Emlékükön fakadjon áldás!

### Megújult a kapcsolat a kormánnal

Az első napirendi pont keretében elnöki bevezetőjében Heisler András a legutóbbi, májusi közgyűlés óta eltelt időszakról többek között kifejtette: megnyílt az állami forrásból felújított Rumbach-zsinagóga, átadták a Szeretetkórház új szárnyát, kiemelte továbbá a történelmi léptekű találkozást Ferenc pápával. Az elnök ki-tért rá, hogy a pandémia ellenére számos rendezvényen, konferencián, nemzetközi tárgyaláson képviseltette magát a Mazsihisz, amely szinte nap-ri kapcsolatban van számos nyugat-európai ország, valamint Izrael és az USA nagykövetségével.

Hozzájárult: megújultak a kapcsolatok a magyar kormánnal, a Mazsihisz vezetése találkozott többek között Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettesrel, Gulyás Gergely miniszterrel, számos alkalommal Szalay-Bobrovniczky Vince államtitkárral, Kövér László házelnök meghívásának eleget téve pedig a Mazsihisz ott volt az idei 56-os állami megemlékezésen.

Mint mondotta, következetes magatartást tanúsított a Szövetség a megtámadott örökkjáradék ügyében, ennek következtében ez a kérdés szerinte lekerült a napirendről. Heisler András kiemelte: sikeres volt a Goldmann Tamás és munkatársai által szervezett szociális konferencia, amelyen részt vett a szociális szakma krémje.

Az elnök szólt a Szövetséget megterhelő belső széthúzásról, amely szerinte gyöngítő a Mazsihiszt, holott a szervezet számára a béke megtéremtése a legfontosabb. Annál is inkább, mert a Mazsihisz Vezetősége deklarálta: a vezetés a békés együtt-működésben érdekel és a Mazsihisz Vezetősége számára minden rabbi egyaránt fontos. Az elnöki beszámolót a közgyűlés elfogadta.

### Megvan a jövő évi büdzsé és lesz bérmelelés

A második napirendi pont a 2022-es költségvetés megtárgyalása és

## Egyházak közös nyilatkozata a házasság szentségéről

„Megteremtette Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket. Isten megáldotta őket, és azt mondta nekik Isten: »Szaporodjatok, sokasodjatok, töltétek be a földet!«” (1. Mózes 1, 27).

A biblikus álláspontot Ferenc pápa budapesti látogatása során is hangsúlyozta, megerősítve, hogy a házasság szentsége egy férfi és egy nő között valósul meg. A zsidó hagyományban is a nő-férfi kapcsolat házasság általi szen-szítése az emberi méltóság alapja.

Mi, az alulről katolikus, protestáns és ortodox egyházak, valamint zsidó hitközségek képviselői, a karácsonya készülve, illetve a chanukka gyertyáinak fényében, egyben az utóbbi időkben egyre erősödő társadalmi vitákra re-agálva, ezúton is megerősítjük a házasságra, a családra és az emberi méltóságra vonatkozó zsidó és keresztyény értékrend fontosságát.

Budapest, 2021. december 9.

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia  
Magyarországi Református Egyház  
Magyarországi Evangélikus Egyház  
Magyarországi Baptista Egyház  
Magyar Pünkösd Egyház  
Magyarországi Metodista Egyház  
Budai Szerb Ortodox Egyházmegye

(Folytatás a 2. oldalon)

megvitatása volt, ennek keretében dr. Kunos Péter ügyvezető igazgató elmondtá: az örökkjáradék mértéke emelkedett, a turisztikai bevétel azonban a korábbinak az egyharmadát éri el, ennek kapcsán jövőre 750 milliós nettó bevétellel számolnak. Hozzájárult: mivel a szervezetnél két éve nem volt bérmelelés, jövőre 8-9 százalékos bérmelelést irányoznak elő májusig. Dr. Kunos Péter azt mondta: ha minden a tervek szerint alakul, akkor a Mazsihisz számottevő tartalékkal tudja zárnai a következő évet. Paszternák Tamás gazdasági vezető mindenhez azt tette hozzá: 2022-ben szeretnének anyagilag segíteni a vidéki hitközségeknek a működési támogatások tekintetében, s erre meg fogják találni a megfelelő megoldást.

Mester Tamás, a Budapesti Zsidó Hitközség elnöke kifogását fejezte ki az említett turisztikai bevételnek a Mazsihisz és a BZSH közötti felosztával kapcsolatban. Az új elosztási arány ugyanis szerinte hátrányosan érinti a BZSH-t, mivel a 750 millió-ra tervezett turisztikai bevételt alapul véve, 130 milliós bevételkieséssel kell számolnia a BZSH-nak. Mester Tamás hangsúlyozta: ez az elosztási arány nem szolgálhat a jövőre nézve precedensként, majd a közgyűlést arról tájékoztatta, hogy a BZSH-nak jövőre 335 millió forintot kell a tartalékok terhére bevonnia, s ezzel rohamosan csökken a szervezet tartaléka.

A napirendi pontról Tamás Péter nyújtott be írásban előző pénteken 12 módosító javaslatot, ezzel kapcsolatban a közgyűlés úgy határozott: a beterjesztett módosító javaslatokat nem kívánja egyenként megtárgyalni, azokról nem kíván egyenként szavazni, de a testület arra kéri az ügyvezetést, hogy a Tamás Péter által beterjesztett javaslatok teljesítősgépessé vizsgálja meg a jövő év első negyedévében.

A közgyűlés úgy határozott: a Mazsihisz 2022. évi költségvetését – az írásbeli előterjesztésnek megfelelően – elfogadják.

### Ingatlanügyek Pesten és Mátészalkán

A következő napirendi pont az aktuális ingatlanértekesítési ügyek megtárgyalása volt. A pesti Victor Hugo utcai beruházás kapcsán a közgyűlés úgy határozott: a beterjesztett módosító javaslatokat nem kívánja egyenként megtárgyalni, azokról nem kíván egyenként szavazni, de a testület arra kéri az ügyvezetést, hogy a Tamás Péter által beterjesztett javaslatok teljesítősgépessé vizsgálja meg a jövő év szerződést.

E napirendi pont keretében tár-gyalta meg a közgyűlés a mátészalkai zsinagógával kapcsolatos elő-szerződést, amely a helyi önkormányzat által tervezett zsinagógefjlesztéshez szükséges telekmegosztási szándékrol szólta. A mátészalkai zsinagóga használati jogát a Mazsihisz 1998-ban adta át 99 évre a mátészalkai önkormányzatnak, a szóban forgó telek csaknem 2360 négyzetméteres.

A napirendi pont keretében tár-gyalta meg a közgyűlés a mátészalkai zsinagógával kapcsolatos elő-szerződést, amely a helyi önkormányzat által tervezett zsinagógefjlesztéshez szükséges telekmegosztási szándékának az adott lökést, hogy idén odalátogatott Jamie Lee Curtis hollywoodi színésznő, aki bejelentette: amennyiben a város valamilyen formában támogatást tud szerezni a zsinagóga fejlesztéséhez, akkor ő maga is kezdeményez egy pénzügyi alap létre-hozását a helyi zsinagóga felújítására, mivel magyar zsidó felmenői Mátészalkához kötődtek.

A közgyűlés ennek kapcsán a következő határozati javaslatot fogadta el: a testület felhatalmazást ad a mátészalkai önkormányzattal kötendő, a Vezetőség által előzetesen jóváhagyandó megállapodás megkö-tésére. Igy a zsinagógán kívüli, majdan önálló helyrajzi számmal jelölt



# A Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (MAZSÖK) 2022. évi projektpályázati felhívása

**A Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány az alábbi pályázatot hirdeti meg.**

## 1. Pályázati témakörök

### I. A vallási élet és zsinagógai élet-közösségek támogatása

Zsinagógai zsidó nevelés, oktatás, amelyet a kuratórium 2022. évben kiemelten támogat.

Az oktatással, neveléssel, vallási élettel kapcsolatos szellemi termékek létrehozása, ezekkel kapcsolatos kutatások.

A hitéssel kapcsolatos kulturális és művészeti tevékenység.

A zsidó vallással kapcsolatos ismeretterjesztés, amelyet a kuratórium 2022. évben kiemelten támogat.

A zsinagógai vallási élet támogatása.

Tóratekersek és más zsidó vallási kegytárgyak felújításának, pótlásnak támogatása.

### II. A zsidóság szellemi és kulturális örökségének védelme és fejlesztése

A zsidó kultúra támogatása, terjesztése, örökségének kutatása, megővása, amelyet a kuratórium 2022. évben kiemelten támogat.

Könyv, folyóirat, újság megjelenítésének, internetes megjelenések támogatása, új művészeti alkotások létrehozása.

A zsidósággal kapcsolatos fesziválok, kulturális események, kiállítások szervezésének, megrendezésének támogatása.

A zsidósággal kapcsolatos történeti, szociológiai, művészettörténeti kutatások.

### III. Zsidó közösségek építés, szociális és egészségügy támogatása

Házi gondozás támogatása, második, harmadik generáció támogatása (a holokausztúlők gondozására ez a támogatási forma nem igényelhető), amelyet a kuratórium 2022. évben kiemelten támogat.

Sporttevékenység támogatása.

### IV. Zsidó iskolák, bölcsődék és óvodák eszközfejlesztésének támogatása

Fejlesztő játékok, taneszközök, sporteszközök, számítástechnikai eszközök, oktatási segédanyagok beszerzése bölcsődék, óvodák, iskolák részére.

#### Az I-IV. pályázatok elbírálásai szempontjai

a) A pályázat értékteremtő, illetve szociális, közösségi minősége.

b) A pályázónak a pályázatával kapcsolatos tevékenységének ismertetése.

c) Önerő – a más forrásokból biztosított, illetve a kért támogatás aránya.

d) A benyújtott költségvetés megálapozottsága.

e) A pályázatból támogatott projekt eredményének hasznosulása.

f) kiemelt tevékenység.

#### 2. Pályázók köre

Pályázatot az alábbi szervezetek adhatnak be:

– Magyarországon bejegyzett, magyarországi székhelyű szervezet.

Hitközség (a MAZSIHISZ, az EMIH, a MAOIH) közvetlenül nem nyújthat be pályázatot, de pályázatot nyújthat be a körükbe tartozó önálló jogi személyiséggel rendelkező vagy nem rendelkező taghitközség, zsinagóga, egyéb szervezet.

– Magyarországon bejegyzett gazdasági társaságok.

**Ervénytelen azon pályázó pályázata, aki részére 2021. évben projekt pályázati támogatás lett megítélt, de a szerződést önhibájából a tárgyévet megelőző évben nem kötötte meg.**

A pályázatok közül előnyben részesül, amelyik azonos feltételek mellett a pályázati célokat kisebb támogatással, vagy szélesebb kört elérve, vagy a pályázó eddigi munkássága alapján nagyobb valószínűsséggel képes elérni, illetőleg igényes, de nem tömegílést kielégítő, piaci sikerre nem számító projekt megvalósítása.

#### 3. Pályázati eljárás

A pályázatot a **Pályázati úrlap és költségvetés** kitöltésével kell elkészíteni, amelyek a MAZSÖK honlapjáról, a <http://www.mazsok.hu> címről letölthetők. A kiíró az elbírálás során csak a pályázati úrlap és költségvetés tartalmát vizsgálja, ezért további mellékletek beküldését kéri mellőzni.

Pályázni a **2022. január 1-je – 2022. december 31. között** megvalósítani tervezett projektekkel lehet. A járványügyi vészhelpet fenntartása esetén a pályázatot kiíró külön kérelem nélkül a megvalósítási határidőt 2023. június 30-ig meghosszabbítja.

**A támogatás utólagos finanszírozással történik a pályázati elszámolás kuratórium által történő el fogadását követően.**

A pályázat során színeszthető keretösszeg: 95.000.000 Ft.

Egy pályázatra maximum 1.500.000 Ft támogatás adható.

**Beérkezési határidő: 2022. február 14-e 23 óra 59 perc.**

A beadási határidő elmulasztása jogvesztéssel jár, a határidő lejártát követően érkezett pályázatokat a Mazsök nem fogadja be, azok elbírálásra nem kerülnek.

A tartalmilag vagy formailag hiányos pályázatok esetén a Mazsök egy ízben hiánypótlási felhívást ad ki, amelyet a pályázónak 8 napon belül kell teljesítenie, a hiánypótlási határidő elmulasztása jogvesztéssel jár, későbbi, újabb hiánypótlásnak helye nincs.

A pályázatokat **kizárolag** eletronikus úton a [projektpalyazat.mazsok@mazsok.hu](http://projektpalyazat.mazsok@mazsok.hu) e-mail-címre kérjük benyújtani.

**A pályázat beérkezéséről a Pályázatkezelő e-mailben értesít a pályázót.**

Az elektronikus úton kötelezően csatolni kell:

**– Pályázati úrlapot, költségvetést aláírással, pecséttel ellátva egy közös pdf fájlban,**

**– Egy db excel fájlban a költségvetést.**

A támogatási szerződés megkötésére a kuratóriumi döntést követően kerül sor. A **szerződéskötés végső határideje: a szerződés kiküldését követő 60. napig, ellenkező esetben a Mazsök eláll a Támogatási szerződés megkötésétől.**

**Amennyiben ezen időpontig a támogatást elnyerő szervezet nem küldi be a szerződés megkötéséhez szükséges dokumentumokat, a Közalapítvány eláll a szerződés megkötésétől.**

Budapest, 2021. november 24.

**Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány Kuratóriuma**

## Egyházak közös nyilatkozata a házasság szentségéről

(Folytatás az 1. oldalról)

Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Orthodox Exarchátus

Magyarországi Bolgár Orthodox Egyház

Magyarországi Román Orthodox Egyházmegye

Orosz Orthodox Egyház Magyar Egyházmegye (Moszkvai Patriarkátus)

Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete

Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége

Egyesüles Magyarországi Izraelita Hitközség

#### A Mazsihisz közleménye

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségenek a neve is szerepel egy olyan nyilatkozat aláírójaként, amely az elidegeníthetetlen emberi méltóságot összeköti a férfiak és nők közötti házasság intézményével.

A Mazsihisz hosszú évek óta minden megnyilatkozásában egyértelművé tette, hogy hitünk szerint az emberi lény méltósága feltétel nélküli. A szándékunk ellenére, figyelmetlenül megbántott felebarátainkat megkövetjük, elnézésüket kérjük.

Javasoljuk, akitkel sok tekintetben közös örökség hordozói, őrzői, tanúi vagyunk, hogy ők is gondolják át a vonatkozó mondat értelmét. Szervezetünk továbbra is vállja, hogy emberek csoportját nem helyes tisztaítanak minősíténi, nem szabad megkülönböztetni és különösen kriminalizálni csupán orientációja, identitása, boldogságkeresése okán, és hisszük, hogy az ilyen minősítések rombolják a társadalmi kohéziót.

A zsidó vallási törvényeket követve, a Mazsihisz minden megkülönböztetett, démonizált közösséggel továbbra is szolidaritást vállal a humánum jegyében.

Ezért a Mazsihisz elnöke társadalmi párbeszédet kezdeményez mindenekkel, akik a különböző platformokon kifejtették ezzel kapcsolatos véleményüket.

## Megrázó történet: Íme a férfi, aki önként ment Auschwitzba

1940-ben egy lengyel titkos ügynök, Witold Pilecki önként jelentkezett, hogy bebörtönözze Auschwitzban. Feladata az volt, hogy hírszerző információkat gyűjtsön a táborban végzett tevékenységekről, és egy merész ellenállási hálózatot hozzon létre a táboron belül. Pilecki több mint két és fél évig börtönben maradt, és szemtanúja volt, ahogy Auschwitz a nácik leghírhedtebb haláltáborává változott. Megpróbálta figyelmeztetni a világot a szörnyűségekre, amelyeknek tanúja volt, de a világ nem hallgatott rá.

1940-ben hozta létre a náci Németország az elcsatolt lengyel területeken Auschwitzot, amelyet a helyi néppesség felettes terror eszközékként használtak, írja az [atv.hu](http://atv.hu). Ekkoriban még nem igazán érte meg senki, hogy mit is jelent ez. Embereket szállítottak Auschwitzba, aikik valahogy eltűntek, senki sem hallott róluk, így az ellenállás szemében ez egy olyan hellével vált, amit mustajá volt megfigyelniük, tehát a táborba való beszivárgás mellett döntötték – halálhoz a BBC Reel által készített tényfeltáró videóban.

Witold Pilecki 1901-ben született Észak-Oroszországban, Olynyecben. Jaroslaw Wróblewski történész szerint Pileckiben volt küzdeni akarrás.

A lengyelek azt gondolták 1939 szeptemberében, hogy pár héttel a legyőzik a németeket. A lengyelországi hadjárat után érkezett meg Varsóba Witold Pilecki, aki unokaöccse, Andrzej Marek Ostrowski elmondása szerint az ő édesanyjának címét tudta használni, ott találkozott a nagybátyával először. A lakásukban tartották az összesesküvi megbeszéléseket, majd egy nap hír érkezett arról, hogy hatalmas tábor szerveznek nem messze Oświecimtől, ami Auschwitz űri lengyel neve volt – mesélte Ostrowski.

Gyakoril voltak a lengyel civilek és katonák elleni náci akciók. Az ellenállási mozgalom tudta, hogy Andrzej környékére is terveztek razziát, ezért Pilecki a lakásban maradt, hogy biztosítás a saját letartóztatását.

A portás, Jan Kiliński futva sietett az ajtóhoz korán reggel, és azt mondta: „A németek viszik el az embereket a hazaikból, van egy jó búvóhelyünk a pincében.” Pilecki azt felelte, hogy „Jan, ezúttal nem fogom használni” – emlékezett vissza Andrzej Ostrowski. A nagybátya felültöztött, elkészült, majd kopogtak az ajtón. Andrzej édesanya nyitott ajtót a katonáknak és egy civil ruhás személynek. Ez utóbbi megkérdezte, hogy van-e férfi a házban. „Én az ágyamban voltam, és a plüssmackón leesett a földre. A nagybátya felvette, odaadta, és homlokon csókolta. Amikor kifelé menet elment az anyám mellett, csak annyit mondott, hogy: »Jelentsd a megfelelő embereknek, hogy teljesítem a parancsot«. Mindössze ennyit mondott. Ekkor jött rá az édesanyám, hogy el volt tervezve” – részletezte.

#### Élet Auschwitzban

Amikor Witold Pilecki megérkezett a táborba, a totális terror világába érkezett. A későbbiekben elmesítette, hogy már a kezdetekben tüütték a fogait, mert a németek azt akarták, hogy a szájában tartsa a tábor számát, azonban ellenállt, így tüvelverték meg és kínoszták.

Pawel Sawicki, az Auschwitz-Birkenau Állami Múzeum projektvezetője szerint a korai időszakban a földön alultak a bebörtönöztek, csak 1941 ősztől helyezték el háromemeletes ágyakat a foglyok szobáiba, amelyek nagyon túlzású voltak, mivel két személynél kellett egy ágyon aludnia.

Általában úgy tekintenek az emberek Auschwitz történetére, hogy a bent lévő foglyok biztosan segítések egy-mást, ahogyan csak tudták, összetartottak, és ez csak egy közösséggel, amely mindig kiáll majd a tagjaiért. Ennek ellenére, pont az állapotok, az éhezés, az erőszak, a félelem és a terror miatt az emberek szimplán a túlélést választják. Néha azonban ez a döntés azt jelenti,

hogy ártasz valakinek. Ez a tábor ördögi világa – magyarázza Sawicki.

Pilecki katonai struktúrát alakított ki ebben a pokolban, amelybe 500-nál is több ember lépett be – mondta Jaroslaw Wróblewski. Sawicki szerint a Pilecki által épített szervezet ötös rendszeren alapult. Próbált különböző munkaterületeken dolgozó embereket gyűjtött, hogy képesek legyenek hírszerzési információkat gyűjteni arról, mi is történik Auschwitzban. A saját tapasztalatai alapján tudta, hogy milyenek az életkörülmények, hogy néz ki a tábor, azt viszont nem tudta, hogy hány fogoly van. Volt például olyan rabja, aki az SS-irodában hozzáfert dokumentumokhoz, aktákhoz, vagy volt, aki a kórházban dolgozott.

Witold Pilecki leírta a módszereket, amiket használtak, a szállítást, az ott lévő emberek számát, az új érkezők, lényegében belülről írja körül ezt a vi-



lágot. Elküldte az információkat az ellenállási mozgalomnak, hogy értesítse a világot, azonban sen

# „...visszajöttek és elmondták, de mi nem hittünk nekik”

A holokauszt ábrázolásának nehézségei képregények példáján keresztül

Ahogyan az egyik bemutatott képregény is kimondja, a holokauszt ábrázolása rendkívül nehéz feladat. A borzalmakat naturális, testközeli bemutatása sokáig tabutáma volt, sőt, mindenmáig annak tekinthető. Ezt nem nehéz elfogadni, hiszen itt embermilliók értelmetlen kínhaláláról van szó – emberekről, akik egy könyörtelen, elnyomó rezsim áldozatai voltak. Ennek ellenére különösen fontos, hogy műltunknak ezen legsötétebb fejezete a merülhessen feledésbe, amihez a különböző ábrázolási módok (könyvek, filmek stb.) is hozzájárulnak.

A második világháború óta eltelt évtizedekben sokan sokféleképp emlékeztek meg a holokauszt eseményeiről és a népirtásokról, amiket a náci véghetvíték. Az átlagembernek, de sokszor még a kutatónak is elég néhány számádat, hogy tudataban legyen a zsidóöldözés és a holokauszt könyörtelenségének. De a számok mögött minden emberek vannak, és ebbe a legtöbbünk nem akar vagy nem mer belegondolni, épp ezért működnek ugyanolyan hatásosan azok a megjelenítések, ahol a borzalmak csak implikálva vannak. Az egyik legismertebb példája ennek a Schindler listája című film, melynek egyik központi motívuma egy piros kabátos kislány. A fekete-fehér film egyetlen színes pontja, mely azt jelképezi a néző számára, hogy a náci nem válogattak a gyilkolásban – később ugyanazt a piros kabátot viselte találja meg őt Schindler.

Testközelből példának ott van maga az auschwitzi táborban létesített múzeum, ahol a látogatók – többek között – hajat, szemüvegeket, cipőket, bőröndöket láthatnak vitrinek mögött; ékeszűlök bizonyítékai a genocidiumnak, mégis csak utalnak a törökékre.

Ebben a cikkben két olyan alkotást mutatok be, amelyek szakítanak a „hagyományos” megközelítéssel, és közvetlen közelről mutatják be a náci rémtetteit a holokauszt során. Az egyik egy 1944-ben készült, nemrég felfedezett képregény, a másik pedig a méltán világhíres MAUS.

Az August M. Froehlich által 1944-ben rajzolt *The Nazi Death Parade* (A náci halálparádé) az egyik legelső és leghitelesebb képregény, amely a koncentrációs és megsemmisítő táborokról szól. Bár már az

1950-es és 1960-as években is megjelentek a nyugati sajtóban képregények, melyek a holokausztról szóltak, ezek nem igazán mutatták be a rémtetteket. A *Death Parade* azonban, amelyet a lengyelországi Majdaneket 1944. július 22-én felszabadító szovjetek által közreadott tudósítások ihlettek, egyáltalán nem finomkodik. A vonatokról való leszállítástól a krematóriumig követi egy átlagos deportálás menetét, minden lépést a maga valóságában mutatva. A közhelyen olyan szinten sokkolta, hogy sokan nem is voltak hajlandók elfogadni tényként. Noha már 1942-ben felfölpentek kórsa hírek, melyeket szökött túlélők és a táborok környékén élők mesélték, és 1944-re már rendelkezésre álltak pontos légi felvételek, a népirtás té-



nyével csak kevesen tudtak megbarátkozni. Így, habár a táborok létezéséről viszonylag sokan tudtak, a náci vezetés egészen a háború végeig „sikeresen”, szinte teljesen titokban tartotta az igazi céljukat. Az ilyen és ehhez hasonló alkotások is legitimálták a náci ellen folytatandó küzdelmet, nemcsak a háborúban, hanem utána, Németország stabilizálásakor és a nürnbergi per alatt is.

Adja magát azonban a kérdés: miért lehetséges, hogy ezt a fontos alkotást elfelejtették? A válasz egyszerű. Az 1945 utáni világ, de különösen Európa és a németek nem voltak abban a helyzetben, hogy a holokauszt ténylegesen felfoglják és elfogad-

ják. Az átlagemberek a minden nap tűlélésssel voltak elfoglalva, így *A náci halálparádé* egyszerűen elveszett az események forgatagában.

A MAUS egy kétrészes, Art Spiegelman által írt és rajzolt képregény (vagy ahogyan néha meghatározák, grafikus novella), mely az alktorát életén, személyes tapasztalatain alapszik. Az 1980–1991 között publikált alkotás fő története két párhuzamos szalon fut: az első részben Spiegelman apja, a lengyel zsidó Vladek Spiegelman életét és megpróbáltatásait mutatja be. A másodikban a háború utáni sors a fókusz, az Egyesült Államokban töltött időskori évek, a minden napok és a holokauszttúlélők gondjai a téma, valamint az apa és fia köztöltött romló, feszült, de mégis megérthető és benőséges kapcsolat. A MAUS volt tövábbá az első képregény, amely jelentős nemzetközi kutatói és szakmai figyelmet kapott a történészek részéről.

A MAUS-t olvasni olyan, mint belülről nézni az auschwitzi gázkamarákat. Gyomorforgató, sötét, kilátatlannak – és megdöbbentően emberi. Történetének központi elemei a rasszizmus, a bűnbánat és az, hogy a túlélők jelenlegi életét az emlékeik uralják – azaz nem tudnak szabadulni a múlt fogásából, az által traumából. Bár a karakterek nem emberek, hanem emberei tulajdonságokkal felruházott állatok (a zsidók egerek, a náci macskák, a lengyelek disznók és így tovább), ez mit sem von le a mű értékéből – sőt, azzal, hogy minden etnikumot egyetlen állatfajként szimbolizál, Spiegelman be akarta mutatni annak abszurditását, hogy minden embert csak a faji/nemzeti hovatartozása alapján ítélnék meg.

Az ember személyisége mint olyan, felemésződik a náci halálpézben, és a külső szemléltő számról egyik ugyanolyan lesz, mint a másik. A táborről, aki legelől szimpatizál a foglyokkal, és elborzasztja a látottak? Neki is halálfej van a sisakján, ő is SS-bűnözö. A spicli, aki kiadjá a fogolytársait egy extra kanál leveséért? Ugyanolyan áldozata a holokausztnak, mint minden más a táborban. Ilyen és hasonló dolgok a valóságban is előfordultak, és a képregény hatásosan mutatja be az ember elállatiasodását, az erkölcsök teljes megszűnését – mindenkit oldalról. Azzal pedig, hogy állatokként ábrázolja az egyébként emberi szereplőket, szakít egy másik sztereotípiával is: az aranyos, kisgyerekeknek szánt állatfigurák is mesélhetnek nagyon sötét és komoly történeteket, vagy a képregény nem csak mese.

A MAUS nemzetközi jelentőséget nem lehet elégé mérföld. Egyes iskolákban kötelező olvasmánnyá tettek, akadémikusok serege foglalkozott vele és cikkeztető róla. Számos díjat és elismerést elnyert, de a legfontosabb, hogy 1992-ben Pulitzer-díjra jelölték, amit meg is kapott – mindenmáig az egyetlen kéregény, ami ebben a megtiszteltetésben részesült.

Az ilyen és ehhez hasonló vizuális alkotások sokkal nagyobb hatással vannak a szélesebb közönségre, mint az iratok és dokumentumok, amelyek alapján a holokauszttal foglalkozó kutatók bemutatják annak embertelen mivoltát. A képzőművészeti körök „kikapcsolható”, az ember el tud határolódni az eseményektől, mikor illusztrációk nélküli szakirodalmat vagy statisztikákat olvas. De a kéregényeknél ez nem működik, az elment rabul ejtik a látottak, kényszerítve az olvasót, hogy szembenjárjon mindenivel, a szörnyűséggel, amit az emberek saját társaik ellen elkövették. Véleményem szerint ez adja ezen munkák igazi értékét – nem szólnak másról, mint az igazságról, és arról a becstelenességről, ami éveken át pusztította a testeket és lelkeket egyaránt,

Mezey Csaba Bence /Újkor.hu

# „Auschwitzban nem a haláltól félt az ember, hanem az élettől”

*Elolvastuk Lily Ebert magyar származású holokauszttúlélő könyvét*

Mi kell ahhoz, hogy valaki a pokolban is megőrizze a reményt? Mi tesz egyes embereket képessé a túlélésre olyan helyzetekben, amelyekben ez egyáltalán nem magától értetődő? Mi segít megőrizni a reményt? És, ami talán még ennél is érdekesebb: mi segít továbbélni? A túlélésben talán ez a legnehezebb. Mert akkor is élni kell, ha felejteni nem lehet. Elolvastuk Lily Ebert magyar származású holokauszttúlélő könyvét, aki közel százévesen a TikTokon vált világszerte ismertté. *Filákovity Radojka írása a wmn.hu oldalon jelent meg 2021. december 4-én.*

## Olykor nem képes olyan dolgot kitalálni a képzelet, ami felülmúlhatná a valóság borzalmait

Engelman Lívia még csak tizenéves volt, amikor 1938-ban itthon egyre nagyobb méreteket öltött a zsidóüldözés. „A holokauszt nem a tettekkel kezdődött – hanem a szavakkal” – írja. Az idilli bonyhádi gyerekkor pedig akkor ért végleg véget, amikor őt és családját deportálták. „Nem rettegett a legrosszabbtól, aki még elképzelni sem tudja” – az édesanyját, öccsét és egy húgát rögtön Auschwitzba érkezésükkel megölték.

– Miféle gyár az ott? – kérdeztem az egyik rabtársnőmet, aki már korábban a táborba érkezett. – Mit csinálnak ott? Mi ez a rettenetesz szag?

– Ott égetik el a családot – mondta. – A szüleidet meg a testvéreidet. Elégetik őket.

[...]

– Neked elment az eszed! – mondtam. Miféle beszéd ez? Lehetségtelen. Ez nem lehet igaz.



Lilynek azonban hamar rá kellett jönnie, hogy a földi pokolban minden, amit korábban a vilagról, annak működéséről és az emberekről tudott, értelmet vesztette. „Annyi minden volt, amit azon az első napon még nem hittem el, vagy nem értem meg. Képlesség volt felfogni. Semmirek nem volt értelme.” Egy feladat maradt hát: túlélni, hogy teljesítse az apjának tett utolsó ígéretét, és vigyázasson életben maradt húgairá.

A kötötben részletesen mesél a vele történt borzalmakról: a haláltáborról, az erőltetett menetről és a felszabadulásáról is. minden mondata csontig hatol. Az ember sokszor inkább elkapná a pillantását, de nem teheti meg.

Lily nem engedi, nem engedheti. Epp ez a lényege az egésznek: hogy amikor már ő sem lesz, mi még akkor is emlékezzünk a szavaira. De ahogy a túlélők jó része, Lily sem beszél sokáig a vele történtekről – még a gyerekeinek sem, még akkor sem, amikor a karján lévő tetoválásról kérdeztek. De a dédunokájában hallgatóságra lelt, és végre annyi évtized után ő maga is készült mesélni – ezzel pedig új életet talált. Kilencvenhét év ide vagy oda, Lily a TikTokon beszél az új generációk a holokausztról, előadásokat tart, és csak mesél és mesél, megállíthatatlanul. Nem véletlenül... Annak idején, amikor elhagyta Auschwitzot, megfogadta: ha túlél a tábor, mindenkielmondja az igazságot arról, ami velük történt. Most pedig elérkezett az ideje.

## „Ha nem emlékezünk, nem változtathatjuk meg a jövőt”

Az elmúlt években szinte egymás után jelentek meg a holokauszttúlélők visszaemlékezései – Lily Ebert pedig az egyik utolsó közülük, akitől személyesen hallhatjuk a történetét. Ezek a kötetek ugyanis szinte az utolsó órában születnek. A kilencvenes években járó túlélők fájdalmas áldozata árán, aki napról napra visszarepítik magukat életük legborzasztóbb időszakába, amikor annyi félelem és halál vette őket körül. Ám ennek ellenére mesélnek; tiszta vannak vele ugyanis, hogy nem szabad veszni hagyni a történeteket. Az őt ugyanis, ha szembesítik az utánuk következő generációkat a holokauszt remtetteivel, talán azt is megakadályozzák, hogy hasonló borzalmak újra megtörténhessenek. Ennek ellenére egy holokauszttúlélő könyvét nem csupán azért olvassa az ember, hogy pontosabb képet kapjon a történelem egyik legsötétebb időszakáról, hanem a benne rejlı remény miatt.

Azért, hogy megtanulja, mi segít a legborzasztóbb tragédiák után is felállni: élni, szeretni és hinni az emberiségen.

## A remény a szeretetkapcsolatainkban lakik – épp ezért a remény mindenkből kiirtani nem lehet

Több túlélő kötetét olvasva – legyen szó akár a világhírű Edith Eva Eger bestselleréről vagy a világ legboldogabb embereként emlegetett, százegy éves korában, októberben elhung Eddie Jaku történetéről – mindenben az érdekeit, mi segítette őket ebben. Mi tesz egyes embereket képessé a túlélésre olyan helyzetekben, amelyekben ez egyáltalán nem magától értetődő, míg másokat nem? Amellett, hogy ezekben az emberekben – Lily Ebertet is beleértle – minden elköpешő a mentális erő, maguk mellett tudhattak valakit, aki miatt nem adhatták fel.

Az emberi kapcsolataik adtak célit nekik a minden napokban, és segítettek megőrizni az emberségeket és az emberiségbe vetett hitüket – és segítettek nekik a feldolgozásban is. Ahogy Orvos-Tóth Noémi fogalmaz mindenig: a kapcsolatainkban sérülünk, de a kapcsolatainkban is gyógyulunk.

„Ha segíteni tudtál valakin, amikor maga alatt volt, ha látta, hogy veszélyben van és minden megtettél érte, amit csak lehet, akkor ez téged is életben tartott. Mert ez azt jelentette, hogy nem fogtak ki rajtad. Ha valaki feladta az emberséget, akkor a náci győztek. Ma már tudom, hogy a legrosszabb helyzetből is lehet kiüt – egy pillanat alatt megváltozhat minden. És ez nem a mi kezünkben van. Lehet jó, lehet rossz. De ha az ember nem adja fel, ha még van benne élet, akkor van esélye a túlélésre.” Erre tanít minket Lily Ebert csodálatos könyve.

(Lily Ebert – Dov Forman: *Lily fogad alma*. Budapest, 2021, 21. Század Kiadó)

## Mazsihisz-közgyűlés: Elfogadták a Szövetség jövő évi költségvetését

(Folytatás az 1. oldalról)

telket a Mazsihisz jelképes – legfeljebb 200 ezer forintos – áráért eladtja az önkormányzatnak, de ha az igért fejlesztések 2027 végéig nem valósulnak meg, akkor a Mazsihisz – az eladási áron – visszavásárlási joggal élhet.

### Vállalhatatlan mondat

A közgyűlés végén dr. Fröhlich Róbert országos főrabbi kifogásolta, hogy a több egyház által a házasság szentségéről és a férfi-nő kapcsolatról közelműltben aláírt és a Mazsihisz által is jegyzett közleménybe belekerült egy olyan vállalhatatlan mondat, amely a neki és a Radnói Zoltán főrabbinak előzetesen véleményezésre megküldött tervezetben nem szerepelt.

Az országos főrabbi által kifogásolt mondat ez volt: „A zsidó hagyományban is a nő-férfi kapcsolat házasság általi szentesítése az emberi méltóság alapja.” Ez a mondat az országos főrabbi szerint sértő, kirekesztő azokra nézve, akik nem érnek házasságban, ez az állítás továbbá ellentétes a zsidóság érték-

rendjével, hagyományaival, tanításával. Válaszában Heisler András azt mondta: ezt a kritikát, mivel ő írta alá a nyilatkozatot, vállalta és elismerte, a saját hibájának tudja be, hogy e mondat fölött a sok egyeztetés és módosítás után már elsi kíllt a figyeleme. Hozzájöttem: egyetért az országos főrabbi kritikájával, de megjegyezte, hogy a közlemény végső formáját nem a Mazsihisz, hanem a katolikus egyház adta ki. Az elnök hangsúlyozta: a Mazsihisz korábban éppen azzal a céllal adott ki közleményt, hogy minden megkülönböztetett, démonizált közösséggel szolidaritást vállaljon a humánum és az emberség jegyében. Mint felidézte: „a Mazsihisz vallja, hogy emberek csoportját nem helyes tisztátlannak minősíteni, nem szabad megkülönböztetni és különösen kriminalizálni csupán orientációja, identitása, boldogságkeresése okán, és hiszi, hogy az ilyen minősítések rombolják a társadalmi kohéziót, a közös térehez való tartozás érzését”.

A közgyűlés Fináli Gábor rabbi támogatásával ért véget.

# Többtucatnyi „mikulás” emlékfutása az Élet Menetén

2021. december 6-a egyszerre volt a sport, az ünnep és a megemlékezés napja. Schirilla György felkérésére egy nagyon különleges és egyedül kezdeményezéshez csatlakozott alapítványunk.

Édesapja emlékét őrizve, ifj. Schirilla György is vállalta a hideg Duna átúszását. Ugyanakkor ő úgy döntött, hogy egy közösségi sporteseményt és egy megemlékezést is hozzákapcsol az amúgy sem minden nap teljesítményhez. Az Élet Menete Alapítvány egyetért vele abban, hogy az antiszemitaizmus és az intolerancia elleni küzdelemre, a holokaust tanulágainak hangsúlyozására minden alkalmat meg kell ragadni.

Így lett az alapítvány a december 6-i rendezvénysorozat egyik állomásának a házigazdája. A Szemere Bertalan Általános Iskolából – ahova Radnóti Miklós és idősebb Schirilla György is jártak – közel 100 gyerek és pedagógusai együtt futtak Györggyel a Cipők a Duna-parton emlékműhöz, ahol az Élet Menete Alapítvány tartott rendhagyó megemlékezést. Kardos Péter főrabbi, holokausztúlélő, Gy. Németh Erzsébet főpolgármester-helyettes, Soproni Tamás, Terézváros polgármestere, Schirilla György, Sommer Katalin holokausztúlélő, Hajdú Péter, a Dohány utcai zsinagóga templomkörzetének előlárója, Verő Tamás főrabbi, valamint egy Szemere utcai iskolás a szolgagyertyát kézről kézre adva meggyűjtöttük a nyolc kisfiú által tartott, a chanukia ágait jelképező fáklyákat.

Ezután Kardos Péter főrabbi elnekelte a Kél málé ráchámimot, amelyben magyarul kiemelte a 77 ével ezelőtt a Dunába lótt zsidó emberek mártíromságát, valamint Salkaházi Sára és rendtársai embermentő tevékenységét, akiket ezért ugyancsak a Dunába lőttek. A gyászszerzertartást a kisiskolások nagy tisztelettel hallgatták végig, majd virágokat helyeztek el a Cipők között.

Tekintettel arra, hogy december 6-a Mikulás-nap, ezért az önkormányzat, amely társzervezője volt Schirilla György programsorozatának, csokoládét és kis mikulássapkát



A kegyelet virágával



Ifjabb Schirilla György

kat osztott a lelkes gyerekeknek, akik ebben futva kísérték el a sportembert az Erzsébet híd lábához. A hideg vízbe ereszkevő úszott át a budai oldalra Schirilla, aki magát a nemzet rozmárjának hívja.

Különleges és egyben felemelő eseménynek lehettek tanúi azok, akik személyesen jelen voltak, de azok is, akik az alapítvány közösségi oldalán követték az élő közvetítést.

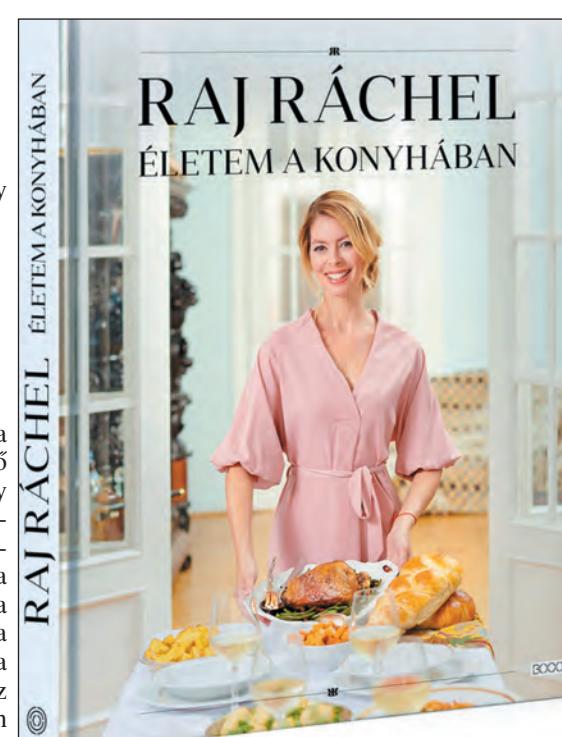
## Így készül Raj Ráchel világbajnok sóletje

**A sólet közel hozza az embereket egymáshoz, Raj Ráchel sóletjének elsajátítása után neked is több lesz a barátod, mint korábban hittet!**

Kezdjük rögtön egy vallomással: „Egy rendezvényen ismertem meg Ráchelt, ahol édesapámmal együtt léptek fel. Azután Ráchel meghívta a szüleimet magukhoz sóletvacsorára, majd engem a férjével a törzshelyükre egy pohár bort meginni. A pohár borból több pohár lett, és olyan jól éreztük magunkat, hogy felmentem hozzájuk, és a barátságunk megpecsételődött a hideg sólet kanalaztása közben. Onnan tudom, hogy be fogadtak a családba, mert Ráchel azokkal veszi magát körbe péntek esténként, akik fontosak számára, ő ugyanis a főzésen keresztül mutatja ki a szeretetét. Nem is akárhogy!” – mondta Eszter, írja a Dívány.

### Hozzávalók 8 személyre:

- 3 közepe vöröshagyma
- 2 gerezd fokhagyma
- 300 g füstölt marhaszegy
- 1000 g marhahús (lehet szegy, lábszár vagy más színű)
- 400 g 3-féle bab, főzés előtt 1 éjszakára beáztatva



A recept forrása:

Raj Ráchel a BOOOK Kiadó gondozásában megjelent *Életem a konyhában* című receptkönyvében jó szívvel és finom ételekkel invitálja csalátagjait és barátait a pénteki asztalhoz. Ebből a meghitt eseményből bontakozik ki a hagyományőrző, de egyben újító zsidó receptgyűjtemény, amelyben Ráchel bepillantást enged a világába, családi hétköznapiiba és az ünnepekbe.

## Az újságíró archívumából: Újpesten készül az ortodox kalap

Nehéz elhinni, pedig igaz: az amerikai ortodox zsidók kalapjai nagyrészt Újpesten készültek. A világverő ruhadarabok igazi áhított exportcikkeinek voltak, hiszen előállítási költségük hatvan százalékát a magyar kalapkészítők munkája jelentette. Az alábbi cikk az egykor Népszabadság 2004. február 10-i számában tájékoztatta a legnagyobb példányszámú napilap olvasóit a prosperáló kalapbiznisről...

Egy újpesti mellékutcában, jelentéktelen külsejű, sárga épületben működik a Nobilis Hats Kft. Aligha gondolná bárki, pedig igaz: a New York-i ortodox zsidók hagyományos fekete kalapja jórészt innen származik. Még a Dallasból ismert Ewingok texasi kalapjai is Pestről érkeznek. Az újpesti gyáróból indulnak a kalapszállítmányok Hamburgon keresztül Amerikába, Angliába, Izraelbe és a világ más tájaira. A cégláncát gyártott fejfedők négyötöde az ortodox öltözék ismert tartozéka, a fekete kalap, amelynek azonban számos változata létezik. Az üzem egyszemélyi vezetője, Yitzchak Ferster egy egész halom kalapot összeválogatva tájékoztat a csak nehezen megelhető cégről.

A Nobilis Hats gazdája nem újonc a szakmában, elődei – akiket akkor még Försternek hívtak – közel száz évvel ezelőtt kezdték meg Varsóban a jellegzetes ruhadarab gyártását. Később a németországi Wiesbadenben is üzemet nyitottak, ám ezt a nácik 1933-i hatalomra kerülését követően áttélepítették a mai Izrael területére. A világháborúban odaveszett a varsói vállalatuk, a lengyelországi felvezépiacca együtt.



Forrás: Pinterest

– A fekete kalapot nem a vallás követeli meg, hanem hagyomány őriznek vele, akik hordják – magyarázza Ferster, hozzátéve, hogy ezt alapvetően a galíciai zsidók viselték. A hit csupán azt írja elő, hogy az ember ne álljon fedetten fővel istene elé, de hogy kipával, kalappal vagy más egyébbel tesz eleget a parancsolatnak, azt mindenki maga dönti el. Tény, hogy a Kárpátoktól északra, az egykor Gácsországban mások voltak a klimatikus viszonyok, mint a Szentföldön, ám a hagyomány kötelez, ezért a buzgó hívők ma a forró Izraelben is töretlenül hordják elelk fekete viseletét. Nem csoda, ha az izaszoros időjárási feltételek közeppet évente akár háromszor is ki kell cserélni a kalapot – ami persze kedvez az üzletnek.

Yitzchak Ferster tíz évvel ezelőtt döntött úgy, hogy vállalkozásba kezd Közép-Európában, s helyszínül Magyarországot választotta. Előbb bermunkában dolgoztatott, közben új gépeket szerzett be Németországból. A termelést és a szakmunkásgárdát egyaránt folyamatosan bővíti a Nobilis elérte azt, hogy az eredeti mennyiséget megtíszerezve immár ötvenezér kalapot indít évente útjára. Az Újpesten előállított fejfedők 95 százaléka exportra megy.

Aszegi teremben egymásra rakva sorakoznak a nagy dobozok, oldalukon az izraeli címzett nevével. A szemközti fal mentén ugyancsak kartonládák állnak, ezekben érkezett a nyersanyag Portugáliából. A kalapgyártáshoz szükséges nemez elkészítéséhez házinylő és vadnyul szöröt elegyítve használják. A zsidó vallási előírások szerint a nyúl nem „kóser” ugyan, de ez csak a húsára vonatkozik, nemekkalapot bármikor lehet kiszíteni a bundájából. – A magyar nyúlszörnél jobb a portugál – állítja a főnök, aki hozzáteszi, hogy a magyar munkaerőt viszont nagyon jónak tartja, ezért is döntött úgy, hogy továbbfejleszti az üzemet. Az újabb szakmunkások betanítására Budapestre hozott két romániai kalapkészítőt, akik az anyavállalatnál, Izraelben tanulták ki a mesterség fogásait. Am – panaszodik Ferster – Budapesten az illetékes munkaügyi hivatal november óta halogatja a munkavállalási engedélyük kiadását. Arra hivatkoznak, hogy a szakképzettséget igazoló, Izraelből származó dokumentum nem felel meg a magyar előírásoknak. – Viszont nemek megfelelnek ezek az emberek, én csak tudom, hogy mit tudnak, és másutt nem is dolgozhatnának – mondja Ferster, aki nem tudja mire vélni a bürokratikus huzavonát. Szerinte Magyarország számára azok a legelőnyösebb vállalkozások, amelyek munkaigényes termékeket állítanak elő. Nos, a kalap éppen ilyen, csak kisebb hánynáda az anyagköltség, a bevitel 60 százaléka a hozzáadott értékhez, vagyis a befektetett munkából származik. Évi exportbevételek jelenleg 700 ezer dollár, de – kereskedelmi partnerei, valamint saját izraeli és amerikai üzletei visszajelzései szerint – ennek háromszorását is el tudnák adni. Ezért állnak már most bezsírozva az új gépeket az üzem két, még használaton kívüli termében, s ezért kellene mielőbb kiképznie az újabb szakembereket.

Az üzemben a nemez első megformálásától a kalapkészítés számos érdekes mozzanatán át a bélés és a szalag felvállásáig végigkövethetők a klasszikus módszerrel készülő elegáns termék születését. Mert van nagyüzemi, gépsorokkal történő gyártás is, például Csehországban – magyarázza a házigazda, hogy utána újfent kiemelje alkalmazottai kézi munkájának az értékét. Ez ad alapot arra, hogy egy finoman kidolgozott, pihes bársonyra emlékeztető kalapért a New York-i üzletben akár 150 dollárt is megadjanak.

A magyar kalapoknak legfeljebb az olasz Borsalino kitűnő gyártmányai jelettentek konkurencciát. Mégis Itáliából érkezett javaslat a cégek fúziójára, ám Yitzchak Ferster nem érez készítést az egyesülésre. Nagyobb fantáziat lát saját kicsi, ám megbízhatóan működő birodalma további fejlesztésében, üzláncának bővítésében. A fekete kalapok számos változata (belei, gur, magyar, galiciai, szatmári vagy éppen „háromfarkos”, szőrmés) gyártása mellett nem feledkeznek meg az egyéb termékeik iránt érdeklődőkről sem. A texasi ranchokra eljutó cowboy- vagy az Alpok hágóin visszaközönső stúzikalapok bélésén a márkanév mellett ugyanaz olvasható, mint a zsidó hagyomány őrző fejfedőkén: Made in Hungary.

Epilogus: Közel másfél évtized múltával érdeklődni szándékoztunk, hogya vezetett a kalapgyár akkori, a bürokratikus akadályok ellenére is igéretesnek látszó fejlődése. A cégek telefonjáról azonban előbb csak az üzenetrögzítő választott, amely szerint megtöltötték a hívások, majd később egy iroda a főváros I. kerületéből – ahol nem tudtak az üzemről semmit. A cégegyezében pedig ez olvasható: NOBILIS HATS Kalapgyártó és Kereskedelmi Korlátolt Felelősségi Társaság „felszámolás alatt”...

Farkas József György/Infovilág

# IZRAELI

# SZÍNES

## Egy csodás jeruzsálemi park lett a veszélyeztetett gazellák menedéke

A Jeruzsálemben létrehozott természetvédelmi terület segített abban, hogy a hegyi gazellák populációja a néhány évvel ezelőtti háromról már mintegy 80 egyedre növekedhessen.

Néhány évvel ezelőtt már csak három hegyi gazella maradt Jeruzsálemben egyre szűkülő zöldterületein, a többi a ragadozók, a közúti balesetek és a városfejlesztés áldozatává vált. Mára a veszélyeztetett faj visszatér az izraeli fővárosba, ahol a kicses állatok mintegy 80 fős csordája kószál egy kis természetvédelmi területen, a Gazellák Völgye Parkban, olvasható a *Kibic* cikében.



A parkot hat évvel ezelőtt hozta létre a Jeruzsálemi Városi Tanács és a Természetvédelmi Társaság a város egyik kedvelt fejlesztési területén, lakóépületek és forgalmas utak között. Ez ma az egyetlen olyan hely Izraelben, ahol a gazellák teljes védelmet élvezhetnek. A Nemzetközi Természetvédelmi Unió 2017-ben felvette a hegyi gazellát a vörös listájára, mivel a faj populációja súlyos mértékben lecsökkent.

Jeruzsálemben néhány évvel ezelőtt egy körgyűrű építése hirtelen elzárta azt a folyosót, amely lehetővé tette a gazellák számára, hogy Jeruzsálemben kívül más nyílt területekre jussanak. A völgyben rekedt állatokat kóbor kutyák és sakálok tizedelték meg, vagy a körgyűrű haladó autók gázolták el őket.

A Természetvédelmi Társaság ezt tapasztalva elkerítette a mintegy 25 hektáros zöldterületet, és együtthatni állatot telepített vissza, aminek köszönhetően a csorda létszáma azóta több mint 80 egyedre nőtt.

A Gazellák Völgye Parkban a megtisztított városi szennyvíz felhasználásával kisebb tavakat hoztak létre, amelyek további előnyököt biztosítanak Jeruzsálemben lakói számára. A változatos öshonos növényeknek és gazdag madárvilágának ottant adó park zöld tüdöként és rekreációs térként működik, mivel szabályozza a hőmérsékletet, oxigént termel, továbbá olyan helyet kínál a látnogatóknak, ahol kapcsolatba kerülhetnek a természettel. (*Ynet via AFP*)

## Kétezer éves sékelt talált egy kislány

Egy ritka, 2000 éves sékelt fedeztek fel egy lelőhelyen – közölte az Izraeli Régészeti Hatóság (IAA). Az ókori ezüstpénz egy 11 éves kislány találta a jeruzsálemi óvároshoz közel Dávid Városa Nemzeti Parkban, ahol a családjával együtt önkéntesként segített egy ásatáson – ismerteti a közlemenyt a *Times of Israel* honlapja.

A 14 grammos sékelt valószínűleg a lázadók segítsére verette a rómaiak elleni felkelés idején a második Szentély egyik papja, nem sokkal a templom lerombolása előtt. Ha az archeológusok feltevése helytálló, az ezüstsékel azon ritka tárgyak egyike, melyek közvetlenül a szent helyen készültek.

A pénzérémén egy serleg látható és az 'izraeli sékel' jelentésű óhéber felirat. Régészek szerint a fémpénzt a templomban tartott ezüstkészletekből verheték.

*Ez egy nagyon ritka lelet, mert a régészeti ásatásokon eddig felfedezett több ezer érméből csak körülbelül harminc készült ezüstből a nagy zsidó felkelés idején – hangsúlyozta Robert Kool, az IAA numizmatikai részlegének vezetője. A templom hatalmas ezüstkészletekkel rendelkezett, mint azt az Alföldi Géza ókorkutató által felfedezett ősi feliratból tudjuk – tette hozzá az izraeli régész.*

A 2011-ben Athénban elhunyt magyar tudós találta meg a római Colosseumban a feliratot, amely szerint az amfiteátrumot a zsidó templomból zsákmányolt kincsekkel építették. (*MTI*)

## Egyre több a vegyes házasság a Szentföldön

Sok rabbi és zsidó vezető szokott időről időre figyelmeztetni a diaszpórai, vagyis a Szentföldön kívüli zsidók egyik fő problémájára, a túlzott asszimilációra és a vele járó vegyes házasságokra. Azonban úgy látzik, nemcsak Európában és az



be róla több zsidó portál, közöttük a VINnews is.

A legfrissebb adatok szerint Izraelben mintegy 1,35 millió pár él, akik közül 1,26 milliói olyan házaspár, ahol minden fél zsidó, viszont 85 ezer zsidó vegyes házasságban él, azaz a zsidó vallású lakosság több mint 6,3%-a kimondottan erősen letért a Tóra útjáról.

Az adatokból az is kiderült, hogy több zsidó férfi döntött úgy, szakít a zsidó tradíciókkal, és nem hüpe alatt, a rabbinátuson keresztül házasodik.

52 ezer zsidó férfi házasodott nem zsidó vallású nővel, a legtöbben az egykori Szovjetunióból származóakkal, akit „vallás nélküliek”, vagyis az ő gyermekeik a zsidó vallás alapján már nem fognak zsidónak számítani. 32 ezer nő nem zsidó férfihoz ment feleségül – esetükben legalább abban lehet reménykedni, hogy mivel a háláhá alapján a gyermekek zsidónak számítanak, ők még visszatérnek őseik hagyományaihoz.

A vegyes házasságokra vonatkozó számadatakat dr. Netanel Fischer, a Hod Hásáronban található Sááré Mada U'Mispát („Tudomány és Jog Kapuja”) akadémiai központ egyik osztályvezetője kérte. Meg kell jegyezni, hogy az izraeli belügyminisztériumnak is voltak már adatai, szerintük a csoportban érintettek száma magasabb, és állításuk szerint mintegy 111 ezer házaspár egyik tagja nem zsidó vallású – ettől függetlenül a CBS friss becslését pontosabbnak tartják.

A figyelmezető adatok mellett az állami betérési hivatal magasabb beosztású hivatalnokai arról panaszoknak, hogy a rabbinátusok túl lasan téritik be az arra jelentkező nem zsidókat, így ők is növelik a vegyes házasság jelenségét Izraelben.

A hivatalban dolgozók szerint hamarosan elkerülhetetlen lesz, hogy úgynevezett leszármazási táblázatokat vezessék be, mert egyre nehézebb megállapítani, hogy ki számítanak és ki nem.

Ezek pedig nem elhanyagolható adatok az országban, hiszen ne feledjük, hogy a zsidó államban csak felekezeti esketés és temetés létezik. Fischer az adatok alapján ki is jelentette, hogy „a vegyes házasság nemcsak a diaszpora problémája, hanem Izrael zsidó természetét is kihívás elé állítja”.

## Sorozat készül az izraeli sportolók elleni müncheni támadásról

Az izraeli dokumentumok és ritka kora-beli felvételek bemutatását igérik.

*München 72* címmel háromrész dokudrámat forgat az izraeli HOT8 tévécsatorna, a gyártásban Will Smith németországi produkciós cége is részt vesz. A sorozat azokat az 1972-es müncheni olimpián történt eseményeket dolgozza fel, amelyek során palesztin terroristák meggyilkoltak 11 izraeli sportolt, írja a *Kibic* a Háárec cikke nyomán.

A szereplők között lesz Szagi Muki izraeli cselgáncsosz, aki az egyik aldozatot, a súlyemelő József Romanót alakítja majd. A film a korabeli képeket a színészek által eljátszott jeleneteikkel fog vegyíteni, az alkotók a keverékhöz. Így készül el a „tehénmentes” tehéntej.



### Az egyik terrorista Münchenben

tatott felvételeket is ígérnek, amelyek az olimpiai faluban készültek.

A *München 72* a hírek szerint olyan, eddig titkosított német kormányzati dokumentumokat is be fog mutatni, amelyek feltáják a túszemtő akció kudarcához és végül az izraeli sportolók meggyilkolásához vezető fejleményeket.

A sorozat forgatása már elkezdő-



dött Izraelben és Németországban. Az izraeli rendező, Roman Sumanov 2016-os *Babiloni álmódozók* című dokumentumfilmjét többek között a Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztiválon is díjazták.

A *München 72* a jövő év szeptemberében, a terrortámadás 50. évfordulóján kerül a mozikba Izraelben.

## Megkönnyítik a betérés folyamatát a vegyes házasságból születetteknek

Több tízezer háláchikusan nem zsidó származású zsidó betérését teszi lehetővé az a terv, amelyet vezető vallási-cionista rabbik közreműködéssel dolgoztak ki az elmúlt időszakban.

Végre megjelent a Mátán Káháná vallásügyi miniszter által kidolgozott, régóta várt betérési terv, amelynek rendelkezési között központi helyet foglal el az a lehetőség, hogy a helyi rabbik saját betérési bíróságokat hozhassanak létre. Mindez tíz- vagy akár százszerek betérését teheti könnyebbé az elkövetkező időszakban, olyan zsidók, akiket a „zérá Jiszráel” kategóriába sorolnak és háláchikusan nem számítanak zsidónak, olvasható a *Kibic* cikkben.

A Jiszráel Hájom által nyilvánosságra hozott új vázlat látszólag a Főrabbinátus és a hivatalos állami betérési rendszer kezében hagyja az általános hatalmat, de jelentős jogkört biztosít az új „rabbibizottságoknak”.

Káháná a tervezet törvényhozási jóváhagyásra a kneszet elő kívánja terjeszteni. A jelentések szerint a tervezetet a Chajim Drukman rabbi által vezetett vallási-cionista tabor rangidős rabbijaival, köztük Jákob Meidan rabbival, Ra’im Hákohen rabbival és Ejtán Eicman rabbival szoros együttműködésben dolgozták ki.

„Senki sem vitathatja, hogy ez egy olyan reformvázlat, amely a zsidók számannak emelkedését fogja eredményezni” – mondta Káháná a tervezetről, amelyet a vallási-cionista tabor legkiválóbb rabbijai hagytak jóvá, és most azt várják, hogy a Főrabbinátus fogadják el.

Az új tervezet egyik fő rendelkezése egy olyan osztály létrehozása az állami betérések irányító rendszeren belül, amely a helyi rabbinikus bíróságok felügyeletét fogja ellátni. Ezenkívül felállítanak egy rabbinikus bizottságot, amely meghatározza a helyi rabbinikus bíróságok eljárási rendjét. Az egyik kérdés, amely minden bizonnal a legtöbb vitát fogja kirobbantani, az lesz, hogy lehetővé kell tenni a helyi rabbik számára, hogy kiskorúak tízezreit téritsék be, amit valószínűleg a konzervatívabbak elleneznek majd, írja az israelnationalnews.com.

Annak érdekében, hogy a Főrabbinátus továbbra is megtarthassa hatalmát, Káháná úgy döntött, hogy a főrabbik és a rabbinátus kezdeményezheti a vallási hittérítő bírák kinevezését.

## Egy startupnak köszönhetően 2023-ban érkezhet a tehénmentes tehéntej



Nem állatokból, hanem mikroorganizmusokból állítaná elő tejet egy izraeli startup cég. Az Imagindairy óriási lehetőséget kínál az élelmiszer- és italipar átalakítására – írja a szeretlekmagyarorszag. Az innovatív tej először 2023-ban jelenhet meg az izraeli piacra.

Ahelyett, hogy megfejnénék egy tehénet, a cég tudósai DNS-utasításokat illesztenek be a mikroorganizmusokba két tejfélére, a tejsavó és a kazein előállítására. Ezután növényi alapú zsírt, cukrot és vizet adnak a keverékhöz. Így készül el a „tehénmentes” tehéntej.

Az Imagindairy alapítója és vezérigazgatója, Ejál Afergan kijelentette: „Az emberek személyes életében néhány nagy változásokat végrehajtaná, különösen ha az általuk élvezett ételekről van szó. Ha azonban adott

egy ugyanolyan élményt nyújtó alternatíva, ami igazodik az értékrendjükhez, akkor könnyebb változtatni a szokásaikon.”

Afergan célja, hogy cége termékeit állandómentessé, környezetbaráttá és

megfizethetővé tegye, hatalmas lépést jelenthet a helyes irányba az éghajlati válság kezelésében.

# Zsidók Isztambulban

Isztambul a maga több mint 15 és fél millió lakosával egyike a világ legnépesebb városainak.

Az egykor Konstantinápolyt II. Mehmed (1451–81) oszmán szultán 1453-ban szerezte meg a bizánci császártól. Elnevezte Isztambulnak, és az állam új fővárosává tette. Közigazgatási és kereskedelmi központként is szolgált (és szolgál ma is).

Közvetlenül a város 1453. május 29-i elfoglalása után II. Mehmed hó-

Hollandiába, hogy pénzt gyűjtsenek erre a célra. Sok ezer ember életét sikerte így megmenteniük.

A 18. század folyamán több tűzvész (1704-ben, 1715-ben, 1729-ben, 1740-ben, 1751-ben és 1756-ban) pusztított a zsidó negyedben. Ezek közül a legnagyobb 1740-ben volt, mely után a zsidók nem építették újjá lakóhelyüket. Ennek eredményeként a legtöbb zsidó Ortaköyre és Galatába költözött.



dító seregei több napon át tartó méyszárást rendeztek; egyes vélemények szerint azonban a zsidó közösséget nem támadtak meg.

Isztambul felújítása, benepesítése és virágzó fővárossá alakítása érdekében II. Mehmed arra törekedett, hogy a birodalom különböző vidékeiről áttelepítse a muszlim, kereszteny és zsidó lakosokat, leginkább a kereskedőket és a kézműveseket.

Az 1477-es népszámlálás 1647 zsidó háztartást mutat Isztambulban, ami a teljes lakosság 11 százalékát teszi ki; 1489-ig ez a szám 2027-re emelkedett. A századfordulón 100.000 lakosból 3600 volt zsidó. Egy 1535-ből származó oszmán anyakönyv 8070 zsidó háztartási nevez meg a fővárosban. A 16. század közepeire a zsidó lakosság száma 18.000-ról közel 50.000 főre emelkedett.

## A város zsidósága a 17. századtól a 20. század elejéig

Ugorjunk kicsit az időben, mégpedig a 17. századig. Akkor kezdődött az isztambuli zsidó közösség gazdasági és kulturális hanyatlása, az Oszmán Birodalom általános hanyatlásával egyetemben. A több lakónegyedet pusztító nagy tűzök (1606, 1618, 1633) arra készítettek az oszmánokat, hogy a zsidókat a Hasköy negyedbe költöztessék, ami változásokat idézett elő a közösség szerzetében. Számosan csatlkoztak az új lakóhelyükhez közel lévő zsinagógához, még akkor is, ha az egy másik irányzathoz tartozott. Az 1603–1608-as oszmán népszámlálás szerint az isztambuli zsidóság 55,6 százaléka romaniót, 5,9 százaléka aszkenáz és 38,3 százaléka ibériai zsidó volt.

A 17. század folyamán sok szefárd zsidó, egykor anus és sok olasz zsidó telepedett le a városban, ami segítette a szefárd és az olasz gyülekezet növekedését. Ebben az időszakban a zsidó lakosság sokkal integrálthatóbb és homogénebb lett, szellemi vezetőinek többsége szefárd volt. Isztambulban a 17. századtól a 20. század elejéig működtek vallási kérdesekkel foglalkozó speciális szervezetek. A kinevezettek rendeleteket adtak ki a kásruttal (kóserzs), a rituális ügyekkel és az erkölccsel kapcsolatos kérdésekben. Bét din (vallási bíróság) működtet a körzetekben, és létezett egy legfelsőbb bét din is.

IV. Murád szultán uralkodása alatt, 1633-ban vérvád robbant ki az isztambuli zsidók ellen, mondván, hogy húsvét előestéjén meggylíktak egy török gyermeket. Az 1648–49-es lengyelországi mészárlásokat követően a kozák, tatárok és ukránok zsidót fogásba ejtettek, majd Isztambulban eladták őket. Az isztambuli zsidók versengtek egymással a foglyok megváltásáért, még követeket is küldtek Olaszországba és

Mások Üskiðdarban, Hasköyben és Piri Pasában telepedtek le. 1740-ben a nagyvezír új kiáltványokat adott ki a keresztenyek és zsidók öltözökösére vonatkozóan, megtiltva számukra bizonyos színek és szórás viselését. A 18. században a szultánok továbbra is alkalmaztak zsidókat orvosként és tanácsadóként.

Amikor Napóleon megszállta Egyiptomot, III. Szelim szultán azt követelte a zsidóktól, hogy a férfiak szolgáljanak a haditengerészetnél.

1807-ben a zsidók a többi polgárral együtt vettek részt a kormány parancsára a város védelmének megerősítésében.

A görög szabadságharc idején az oszmánok nem keresztenyeket is behívta, köztük mintegy 500 zsidót. 1772-ben III. Musztafa (1757–74) csődbe vitte a zsidó közösséget, amikor hatalmas adókat vetett ki egy katonai kampány finanszírozására.

A 18. és 19. század folyamán a Tótrát tanulmányozók száma visszaesett, sőt, a többség még elolvasná sem tudta a Tánáchot. Így hát spanyol és ladino nyelven adtak ki vallási könyveket. Bár hanyatlás tapasztalható a korban a vallás területén, a jesivák száma is csökken, mégis sok rabbi volt aktív, aki a tanítás mellett jelentős műveket, többek között responsumokat állítottak össze.

A 19. században a törökök és a zsidók közötti kapcsolatra a tolerancia volt jellemző, ami a keresztenyek viszonylatában már nem mondható el. 1821. április 27-én Benderi Ali pasa megparancsolta három zsidónak, hogy vigyék el a kivégzett görög pátriárka holttestét. Miután teljesítették a parancsot, lázadás tört ki, becslések szerint 5000 zsidó sérült meg ekkor. 1826-ban II. Mahmud szultán parancsára kivégeztek több vezető zsidót Isztambulban, aikik gazdasági kapcsolatban álltak a janicsár alakulattal. A 19. század folyamán az isztambuli zsidóság lélekszáma stabilan 50–55 ezer fő körül alakult. Ez a statisztika oszmán népszámlálásokon és egyéb forrásokon alapul.

1835-ben létrehozták a hakham bashi (főrabbi) hivatalát, Abraham haLevi volt az első vezetője. A hakham bashi hivatala egyre nagyobb tekintélyre és jelentőségre tett szert a 19. században. Az isztambuli zsidó közösségen belüli heves hatalmi harc középpontjába is került. I. Abdul-Medzsid szultán uralkodása alatt a hatóságok engedélyezték a zsidók felvételét az orvosi katonai iskolába, és eltöröltek a közvámadót (1853). A khatti humayun (szultáni rendelet, 1856) kiadását követően a világi vezetés erősödni kezdett a vallási vezetés rovására különböző közösségekben, köztük a zsidókéban is. Szakadások következtek be a progresszív-értelmezési körök és a közösségen belüli konzervatív-vallásos zsidók között.

A 19. század közepén sok osztrák, német, magyar, lengyel, román és orosz askenáz zsidó telepedett le Isztambulban, akik igyekeztek megőrizni saját hagyományait és fennmaradni az oszmán szefárd közösséggel mellett. Az 1905-ös forradalom következtében 1906-ban jelentős számú menekült érkezett Oroszországból. Isztambul zsidó lakossága a 20. század elejére 100.000 fölé nőtt. Ekkor a közösségi szervezet két külön tanácsból állt: a vallási bíróságból (bét din) és a világi tanácsból, utóbbit a zsinagógák, iskolák, kórházak stb. adminisztratív és finanszírási ügyeivel foglalkozott.

### Zsidók Isztambulban 1923-tól napjainkig

1923-ban Törökországban kiáltották a köztársaságot. A főváros innen-től kezdve Ankara. A Kemal Atatürk által létrehozott török állam nemzeti és világi jellege súlyosan befolyásolta a zsidók helyzetét Isztambulban. A közösség vallási autonomiáját biztosító törvények hatályukat vesztették. Az olyan ügyek, mint pl. a hazzásság, ezután a polgári jog alá taroztak.

A közösség elvezette a saját adók kivetésének jogát, így a kommunális intézmények önkéntes hozzájárulásuktól függetek. A vallás visszasoritásra irányuló intézkedések nemcsak a zsidókat érintették, hanem minden nem muszlimot. Az uralkodó politikának megfelelően a török lett az oktatás nyelve az iskolákban a francia helyett. A kormány megtiltotta a helyi csoportok kapcsolattartását külüldi szervezetekkel, így a zsidóknak tilos volt többek között a Zsidó Világkongresszuson részt venni.

1932-ben szekularizálták a törökországi iskolákat, és betiltották a hitoktatást. Más nem muzulmán alattvalókhoz hasonlóan az isztambuli zsidókat is súlyosan érintette az 1942-es vagyonadó (varlik vergisi) kivetése. 1943 januárjában a kormány elköbozta a nem az előírás szerint fizetők vagyonát, és kényszer-munkára ítélte őket. Mintegy 1500 isztambuli zsidót küldtek az askalei munkatáborokba, kb. 40 fő nem tért vissza.

1949-ben a nemzetgyűlés törvényt fogadott el, amely autonomiát biztosított a zsidó közösségnak a saját belpolitikájában. A hitoktatást, amelyet addigra kizárolag a zsinagógára körlátozták, a normál tanterv részeként engedélyezték az iskolákban. A zsidók nagy része járt az állami iskolákba, majd sokan állami egyetemen tanultak tovább. A zsidó orvosok, jogászok, mérnökök fontos szerepet játszottak az ország életében.

Az 1948-ban 55.000-re becsült isztambuli zsidóság száma az 1955-ös, illetve az 1965-ös népszámlálás során 32.946-ra, illetve 30.831-re csökkent az Izrael Államba irányuló nagyarányú kivándorlás következében. 1970-ben becslések szerint 30.000 zsidó élt Balatban, Hasköyben, Ortaköyben és más negyedeiben.

A közösség tagjai között a 20. század második felében és a 21. században jelentős a szolidaritás. Sokan közülük a kivándorlást fontolgatják, nem alakítanak ki kapcsolatot a többségi lakossággal. Saját iskolákat hoznak létre, de a helyi zsidó közössége török oktatási intézményekbe járatja gyermeküket.

A Sálom hetilap az isztambuli közösségek egyetlen írott sajtóterméke. A városban 16 zsinagóga működik, ebből három naponta tart nyitva. A zsidók 63%-a évente egyszer vagy kétszer jár templomba. Körülbelül 600 hat és tizenyolc év közötti diákok tanul a Máházi kei Torá nevű oktatási intézményben a világi iskola mellett. Napjainkban 24.000 főre becslik az isztambuli zsidóság lélekszámát.

**Felhasznált forrás:**  
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/istabl-turkey>  
<https://www.allaboutturkey.com/jews.html>

Miklós Dóri

## Féltés vagy túlféltés, amit csinálsz?

Van valami, amit egy totyogós gyereknél is nehezebb kordában tartani: a szülői aggódalmunkat. Mintha az újszülöttünkkel együtt nyújtották volna át. Ráadásul az ilyen láthatatlan, de bennünk munkáló erőkkel az a baj, hogy nehezen választhatók el a valóságtól. Meddig tart az egészséges aggódás, és hol kezdődik a túlféltés? Erre keresem a választ saját szülői tapasztalataimról keresztül.

### Hadd hívjalak egy rövid elmélkedésre!

Képzeljünk el egy egyszerű képletet, amiben az életünk tulajdonképpen a belső világunk és külső környezetünk között zajló folyamatok egyeztetésről szól. Akinél gördülékenyen megy a kívülről jövő ingerek feldolgozása, annak könnyebb az adekvát válaszadás. Akinél akadozik, ott elcsúszik a kettő közt kommunikáció – nevezük egyensúlynak. Így történhet meg, hogy más reakciót vált ki ugyanaz a helyzet a kiegysúlyozottabb és más a labilisabb szülőből.

Konyhai filozófiai felvetésem fontos tétele az is, hogy a szülői lében való boldogulásunkat nem az határozza meg kizárolag, hogy jelenleg X évesen, X helyen és családi körülmények között hova helyeznénk magunkat ezen a gördülékenytől akadozóig terjedő skálán. Hanem hogy a belső világunk és külső környezetünk közti libikóka mennyire van a tudatos kontrollunk alatt.

Vagyis „tudom-e” hogyan a mászós kilenc hónaposnak, hogy megtapasztalja, ha felül a szék alatt, akkor beveri a buksiját? Vagy inkább kihúzom onnan, hogy másfelől menjen. Hagyom-e imboldogogni az egyévesemet a homokozó szélén ananak ellenére, hogy mindjárt belebukik? Vagy fogom és átemelem a homokozó padkáján. És egy óriási ugrást, még sincs végigelen időnk addig a kérdéskörig, hogy elengedem-e majd a tinimet a kortársaival bulizni vagy sem?

### Mitől függ?

Mondom az alapvetést: a neveltetésünkötől és a szocializációtól. Ami a felnőtt életünkben már úgy hangzik, hogy a gyermekkorunkban szerzett séreléseinket mennyire tudtuk begyógyítani. Zaklatott körülmények között fellőnői szinte egyenlő azzal, hogy felnőttként fogékonyabbak leszünk a szorongásra: veszélyt látni ott, ahol más nem. A gyerekvállalással járó felelősséggel ezt tovább tételezheti. Sajnos vannak olyan mély traumák, amelyek feldolgozására pszichoterápiás környezetben érdemes vállalkozni, míg néhány életeseményünk átkeretezése támogató közegben, hozzáérő segítséggel is történhet.

Aztán vannak olyan tényezők is, amik időszakosan befolyásolják az érzékelésünket. Így történhet meg az, hogy egy jó napomon semmi veszélyt nem látok abban, hogy a gyerekem egyedül kivigye sétaútját a kutyát, míg egy terhelő időszakomban nagy levegőt kell vennem, hogy ugyanarra a körre elengedjem őket. Az is jellemző, hogy amíg távolabbról figyelünk egy életszakaszról, sokkal felelmetesebbnek hat, mint amikor már benne vagyunk, azt „éljük”. Ilyen volt számonra az óvodakezdés. Amikor a barátnőm mesélt róla, el sem tudtam képzelni, hogy egyszer majd ne tudnék minden percéről a karromban szuszogó kis babámnak. Majd amikor már nem baba lesz, de ezt a tátvont képtelen voltam előre belátni. Érdekes, hogy amiota tudatosult bennem ez



### Együtt minden könnyebb

a jelenség, már vakon bízom benne, valahogy úgy, hogy azt mondom magamnak: nem kell előre félőlnem, megérünk minden helyzetre.

### A sorsközösség ereje

Van itt még egy izgalmas dolog, ami rámutat a fentebb levezetett jelenségre, a valóságélezéslelűkből fakadó különbözőségeinkre.

Visszagondolva, sokat tanultam izraeli barátnőm hozzáállásából, hogy hagyni kell a típogének megtapasztalni a saját határait, nincs semmi gond, ha elesik, majd felkel magától. Mindez úgy képzeld el, hogy volt egy domboldal, amit egy ideig gondozásba vettek a városi hobbikertészek. Majd a kiszáradt veteményes ismét elgazosodott, és a fiatalok éjjeli szórakozóhelyévé vált, reggelre elhagyott üvegekkel, csíkekkel. A barátnőm zokszó nélkül beengedte a lányát ide is, aki apró Maugliként ügyesen felmérte a terepet, aztan visszatért hozzáink a domboldal alján futó járdára.

Amikor a kisfiadmán elindult vele, összerandult a gyomrom. Hagyjam, ne hagyjam? Túlféltem, vagy ez egyszerűen felelőtlenség? Minek kockázatnapi! De nem kell annyira félteni! – cikáztak a fejemben az egymásnak ellentmondó gondolatok, miközben német barátnénk inkább oda se nézett, csak kézen fogva továbbhaladt a kislányával. Nos, ennyire máshol húzódott a komfortzónánk, függetlenül attól, hogy a gyerekeink egyébként hasonló képességekkel voltak. Szórakoztatott volt látni, ahogy eg

# Elfogadta a BZSH közgyűlése a 2022. évi költségvetés tervezetét

A Budapesti Zsidó Hitközség online közgyűlésén a 2021-es évről szóló elnöki beszámoló során Mester Tamás elnök köszönetet mondott az intézményvezetőnek, munkatársainak az éves beszámolók elkészítéséért és az elmúlt évben végzett munkájukért.

A beszámolók alapján a BZSH valamennyi zsinagógai körzete jól alkalmazkodott a járványhelyzet okozta körülmenyekhez. Oktatási intézményeink is eredményes évet zártak, az óvodától a felsőoktatási intézményünkig mindenhol bővült a gyerekek, illetve a hallgatók száma.

Mester Tamás szót ejtett az üzemeltetési területen a jövőbeni bővítési lehetőségről, kiváltképpen a Kozma utcai temetőről.

Ezután Gönci Péter, a Krízismenedzsment vezetője számolt be az elmúlt év tapasztalatairól, majd dr. Shemesh Assaf, a Szeretetkórház igazgatója tájékoztatott a járványhelyzet jelenlegi állásáról.

Hosszas megbeszélést követően több tárgyban szavaztak a közgyűlés tagok. A pandémia helyzetre és a megváltozott turisztikai bevételre tekintettel a BZSH – egyszeri jelleggel a 2022-es évre – a turisztikai bevételre javasolt megosztási arányt 30 igen, 3 nem és 9 tartózkodás mellett elfogadta.

A BZSH Képviselő-testülete a 2022. évi költségvetés tervezetét – a Számvizsgáló Bizottság véleményére figyelemmel – az írásbeli előterjesztéssel egyezően 35 igen, 2 nem és 6 tartózkodás mellett elfogadta.

A Képviselő-testület 36 igen, 2 nem és 3 tartózkodás mellett úgy határozott, hogy a 6/2019. (02.04.) számú előjárói határozatnak megfelelően a Budapest XIII. ker. Önkormányzat és a BZSH között a 1132 Budapest, Victor Hugo utca 24/a. III/2 szám alatti ingatlan és a 1136 Budapest, Hegedűs Gyula utca 3. 5. emelet 1. sz alatti ingatlan cseréjére irányuló szerződést pótólagojan jóváhagyta.

A közgyűlés Szerdócz Ervin főrabbi zárójával ért véget.

NAPTÁR	
December 31., péntek	Gyertyagyújtás: 3.44
Január 1., szombat	Újholdhirdetés
Január 3., hétfő	Szombat kimenetele: 4.55
Január 7., péntek	Újhold
Január 8., szombat	Gyertyagyújtás: 3.51
Január 14., péntek	Szombat kimenetele: 5.02
Január 15., szombat	Gyertyagyújtás: 4.00
	Szombat kimenetele: 5.10

## Olvasói levél

Nagy örömmel olvastam a „Mádrichavatás, hulcafűzés” című cikket.

Magam akkor lettem soméros, amikor már sötét felhők borították a kék eget, és fél évre rá Rákosiegé betiltották az összes cionista mozgalmat. Peszachkor a cionista mozgalmak tagjainak többsége elindult Pozsony irányába. Mi nem mentünk, mert túl fiatalok, csak 13-14 évesek, voltunk, és nem akartak elválasztani minket szüleinktől. Maradtunk a kvucában. Később jött egy lány Pozsonyból, és megszervezte a srácokat, így júliusban mi is útra keltünk.

A kék inget fehér zsinórral csak később, már Izraelben, a Nir Dávid kibucban kapott meg. Jómagam mádrich lettem Béth-Szén városában, ahol ez volt az első ilyen jellegű ifjúsági mozgalom.

A katonaság után családot alapítottunk, majd 1989 után nagy örömmel vettük tudomásul, hogy Magyarországon a rendszerváltást követően új életre kelt mozgalmunk, hála jelszavunknak: Cházák ve’emác (Légy erős és bátor)!

Maga a tény, hogy az Új Élet megemlékezett rólunk, nagy meglepetés volt.

Arje Singer  
Sydney

## Programajánlat

**Január**  
Spinoza Színház  
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

Január 12., szerda, 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré  
Január 13., csütörtök, 19 óra: Pionírszív – monodráma  
Január 23., vasárnap, 19 óra: Valamit mégis kéne tennem  
Január 24., hétfő, 19 óra: Liliputiak lázadása – felolvasház  
Január 25., kedd, 19 óra: Kalapkúra – zenés kabaré  
Január 26., szerda, 19 óra: Talmud, Tóra és a többiek

## Emléküket szeretettel őrizzük

A közelmúltban elhunyt két Igaz Ember, akik a második világháború idején sok zsidó ember életét mentették meg, és ezért a Jad Vasem kitüntette őket: Kis Józsefné Vanczák Zsuzsanna és Farkas Zsuzsanna. Emléküket szerezzetek őrizzük. Az Igaz Emberekért Alapítvány kuratóriuma.

## 110 millió eurót követelnek az ENSZ-től a müncheni olimpián meggyilkolt sportolók családjai

Az 1972-es müncheni olimpián megölt 11 izraeli sportoló családjai azt követeli az ENSZ-től, hogy biztosítson számukra 110 millió euro (40,6 milliárd Ft) kártérítést, családonként 10 milliót, idézte a Háarec Híroldal a Süddeutsche Zeitung német lap riportját.

A családok azt kérik, hogy a kártérítést az ENSZ Moammer Kadafi volt líbiai diktátor pénzéből adjja, amelyet a szervezet elköbözött 2011-es halálát követően, olvasható az ujkelet.live cikkében.

A jelentés szerint Izrael ENSZ-nagykövete, Gilad Erdán olyan információkkal szolgált a szervezetnek, amelyek összefüggésbe hozták Kadafit a palesztin Fekete Szeptember által végrehajtott mészárlással. A sportolók családagjai szerint Kadafinak több módon is köze volt a támadáshoz: többek között a mészárlást végrehajtó terroristák egy részét Líbiából képezték ki, egyikük pedig hamis líbiai útlevéllel lépett be Németországba.

Azt is állítják, hogy Kadafi a támadás után ötmilliós dollárt fizetett Jasszer Arrafatnak – aki akkoriban a Fatah tagja volt, majd később a Palesztin Hatóság elnöke lett – „elisméreként”. Líbia ünnepségeket is tartott a militánsok számára, miután hámat szabadon engedtek a németek.

A Süddeutsche Zeitung arról számolt be, hogy a családok a múltban már kaptak kártérítést Németországban az ország biztonsági rendszerének kudarca miatt, amely lehetővé tette a mészárlást. Néhány hónappal az olimpiára.

pia után a Vöröskereszten keresztül egymillió dollárt utaltak át a családoknak. 2002-ben Németország további hárommilliót utalt át nekik.

A családok jelenlegi érvével azon a tényen alapul, hogy a múltban Líbia kártérítést fizetett az állampolgárai által vagy a saját területén elkövetett terrorcselekmények áldozatainak.

Július 23-án a tokiói olimpia megnyitóján ünnepségén egyperces néma csenddel emlékeztek az 1972-es müncheni mészárlás izraeli áldozataira.

David Berger, Ze'ev Friedman, Joszef Gutfreund, Mose Weinberg, Joszef Romano, Mark Szlavin, Eliázer Halfin, Jákóv Springer, André Spicer, Amicur Sapira és Kehát Sor – ezt a tizenegy izraeli sportolót gyilkolták meg 1972 szeptemberében, amikor a Fekete Szeptemberhez tartozó palesztin terroristák megrohamozták az olimpiai falut.

Kettőt a helyszínen megöltek, kilencen később haltak meg, miután a német biztonsági erők sikertelen kísérletet tettek a tűszök kiszabadítására, és a palesztin terroristák az összes tűszukat kivégezték.

Anki Spicer és Ilana Romano, két meggyilkolt izraeli sportoló özvegye

évek óta kampányolt a hivatalos megemlékezésért. Előrelépés az ügyben akkor történt, amikor a német Thomas Bach 2013 szeptemberében a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke lett, és 2016-ban, több mint négy évtizeddel a mészárlás után, ünnepséget rendeztek Rio de Janeiróban egy erre kijelölt emlékhelyen.

Az idei volt viszont az első alkalom, hogy megemlékezést tartottak a megnyitóján ünnepségen.

„Mi, az olimpiai közösség is emlékezünk az összes olimpikonra és közösségünk tagjaira, aik sajnos elhagyta minket. Különösképpen azokra emlékezünk, aik életüket vesztették az olimpiai játékok során” – mondta a műsorközlő.

„Az egyik csoport továbbra is erős helyet foglal el emlékeinkben, és képviseli mindeneket, aiket elvészettünk a játékokon – az izraeli küldöttég tagjai az 1972-es müncheni olimpiai játékokon” – tette hozzá a bemondó, amikor a stadion elsötétült.

Náftáli Benet izraeli miniszterelnök Twitteren megosztotta a megemlékezésről készült felvételt, üdvözölve „ez a fontos és történelmi pillanatot. Emlékük legyen áldott.”

## 171 éve született Schwarz Dávid, a kormányozható léghajó magyar feltalálója

Schwarz Dávid magyar volt. Tehetséges, innovatív, szorgalmás és kitartó feltalálóként hazájában nem kapott kellő támogatást, noha Ferdinand Zeppelin gróf a magyar feltaláló léghajózási szabadalmát fejlesztette tovább. Schwarz Dávid világhírnévre tehetett volna szert, mégis a külföldi támogatásra szoruló, Magyarországon elfeledett tehetséges emberek sorsára jutott.

Egy zsidó kereskedő család hetedik gyermekeként született Keszthelyen a kormányozható léghajó magyar feltalálója. A kétévesen árváságra jutott Schwarz Dávid már gyermekkorában dolgozni kényszerült. Később azonban felesége révén kedvezőbb anyagi körülmények közé került, mivel apósától megörökít egy erdőkitermeléssel foglalkozó vállalkozást. A fatörzsek szállásának nehézségei irányították a léghajózásra.

Rövid ideig az orosz kormány is támogatta léghajózási terveinek megvalósítását, azonban Schwarz kitárt befektető Németországban talált. Carl Bergnek, a lüdesheidi Alumíniumipari Művek tulajdonosának anyagi támogatásával fejlesztette ki Berlinben a kormányozható, merev rendszerű, könnyűfémből épített léghajót.

Noha 1896-ban tartott első repülési kísérlete sikertelenül végződött a nem megfelelő tiszta színes hidrogéngáz miatt, Schwarz Dávid halála után a magyar feltaláló szabadalmának továbbfejlesztése alapján alkotta meg Ferdinand Zeppelin gróf a róla elnevezett léghajótust. A Schwarz-féle léghajó volt a világban az első héjszerkezetű légi jármű.

(A cikk első változata 2020. 12. 07-én készült.)

Dorothy Gale / Zsúrpibi

## Gyógyszertámogatás

Időnként szükséges válok, átlagosnál drágább gyógyszer beszerzéséhez támogatás igényelhető.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kapható: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

## APRÓ-HIRDETÉS

Első kerület Batthyány utcában eladó egy 115 négyzetméteres, erkélyes, kitűnő beosztású, központi fűtéses, vízórás lakás. Érdeklődni: +36-70-231-4778.

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés miniimplantá-

tumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Mindenmű régiséget vásárolj digitálisan kiszállással. Teljes lakás-kiürítéssel! Híradástechnikát, baktilemezeket, bútor, könyvet, kerámiát, porcelánt, bronztárgyakat, órákat, kitüntetést, papírrégiséget, pénzeket, játékokat, (retró tárgyak előnyben). Pintér Nikoletta, 06-1/466-8321, 06-30/973-4949.

Életjáradéki szerződést kötne leinformálható család ottlakás nélküli ingatlanért cserébe, önnék élethosszsig tartó haszonelvezettel. Magas összeg szerződéskötéskor, havonta fix járadékkal. +36-20-941-6368.



– Adomány. Az Alapítvány a Budapesti Dohány Utcai Zsinagógáért ötvenzer forintot küldött az Igaz Emberekért Alapítványnak a Jad Vasem-kitüntetések megsegítése céljából.

**ÚJ ÉLET**  
a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja  
1075 Budapest, Síp u. 12.  
Telefon/fax: 322-2829  
E-mail: ujelet@mazsihisz.hu  
Főszervező:  
Kardos Péter  
Olvasószerkesztő:  
Gábor Zsuzsa  
Kiadótulajdonos:  
Mazsihisz  
Előfizetési díjak:  
Belföldön: 1 évre 4800 Ft  
Külföldre 6800 Ft/év  
USA és Izrael: 7500 Ft/év  
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.  
OTP bankszámlaszám:  
11707024-22118480  
OTP SWIFT kód:  
(BIC) OTPVHUHB  
IBAN:  
HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000  
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.  
Postacsíkk: 11707024-22118480  
Terjeszettel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.  
Szedés, töredelés:  
WolfPress Nyomdaipari Kft.  
Nyomdalunk munkák:  
mondAt Kft., www.mondat.hu  
Felelős vezető: Nagy László  
ISSN 0133-1353

# 10. Hanukatalizátor Díj: A Sanyinéni Krízisvonal nyerte a közösségdíjat

Idén is több ezren szavaztak a JCC Budapest – Bálint Ház által alapított Hanukatalizátor Díjra, melyet a zsidó közösség legaktívabb, leginspirálóból tagjainak adnak át.

A Sanyinéni Krízisvonal műkás neve először becenév volt, de mivel mindenki csak így hívta őket, rajta maradt a kezdeményezésen. A csoport 12 önkéntese a pandémia alatt 365 munkanapon keresztül tartott fent krízisvonalat közösséggünk rászorulónak, és bárki másnak is. Áldozatos és önzetlen munkájuk egyértelműen összecseng a Bálint Ház értékeivel, így nem csoda, hogy rájuk szavaztak a legtöbben a szervezet dolgozói közül. A díjat a Mazsihisz-BZSH Síp utcai székházában Rádi Angéla vette át Kenesei Marcelltől.

A koronavírus-járvány következtében krízishelyzetbe került vagy életkorunknál fogva fokozott veszélynek kitett hittestvéreink számára a Mazsihisz-BZSH Krízismenedzsment csoportja 2020. március 18-án indította el telefons kiírását. Az áldozatos munkát immár egy éve végek közösséggünk önkéntesei az ugyancsak önkéntesekből álló szakértői csoport támogatásával, fogalmazott egy korábbi interjúban Rádi Angéla, az önkéntesek koordinátora, a Mazsihisz Biztonsági Szolgálatának HR-felelőse.



Az egyik Sanyinéni, Rádi Angéla a közösségdíjjal, mellette Kenesei Marcell

Az idei évben a nyílt és az anonim szavazás során is nagyon szoros volt a verseny, ezért a rendezők úgy döntötték, hogy két közösségdíjat és egy közösségdíjat is kiosztanak. Így az idei Hanukatalizátor Díj közösségdíjasai Megyeri Jonatán vallási tanító és Borgula András színész-rendező, a Gólem Központ megalapítója, a JCC Budapest – Bálint Ház közösségdíját pedig a Sanyinéni Telefonos Krízisvonal önkéntesei kapták.

**Megyeri Jonatán** már lassan három éve bizonyítja, hogy kitűnő tanító, aki nagy követőtáborral rendelke-

zik. Tanításai során a legmodernebb közösségi platformokat használja a zsidó vallás, hagyomány és történelem átadására, ami a járvány alatt különösen hasznosnak bizonyul.

**Borgula András** a Gólem Színház megalapítója és művészeti igazgatója, rendezője. A zsidó kultúra vadalának központja neki és Marcsa Barbarának köszönheti a létét, a helyiséget szinte saját kezükkel újították fel, ráadásul az ott működő GóleMenza verhetetlen a babka műfajában és más zsidó ételek népszerűséjében. Szociális érzékenységet jelzi, hogy rendszeresen főz a nyolcadik kerületi rászorulóknak.

**Kenesei Marcell**, a JCC Budapest – Bálint Ház igazgatója személyesen, egyenként adta át a díjakat, és elmondta: „Érezhető, hogy idén több olyan jelölt volt, aki a nagyobb közösségről dolgoztak – akár a foglalkozásuk révén, akár önként. Ez talán a mostani, nehezebb időszak következménye – de most is a legnagyobb örömmel és büszkeséggel tölt el, hogy ennyi remek dolog történik a zsidó közösségen.”

## Zoltaiádák 5.

A 90-es években megjelenik a Mein Kampf, Hitler „örökbecsű” műve. Okkal elemi felháborodás zsidó vonalon (ti. akkoriban még nem szoktuk meg az ilyeneket).

Zoltai elhatározza, hogy egyszer s mindenkorra rendet tesz. Fülest kap, miszerint a Nyugati peronján az egyik könyvesbódó fő helyén egy borítón a Führer színes, nagykápe látható.

Gyerünk! S néhány perc múlva ott landolt kocsija a pályaudvar parkolójában. Nem volt egyedül. Két ruhásszekrény termetű ember kísérte.

Odalépett a könyveshez, megkérdezte, hogy ez micsoda, és hogy kerül ide. A tulaj vevőt sejtett, s előzékenyen bűvölte szavaival Zoltait: Ez, uram, az év legnagyobb szennációja! Jutányos ár, végre megtudhatja belőle az igazságot!

Nos, kedves uram! Ha 2 percen belül nem tünteti el, megbánja – s szemével két testőre felé kacsintott.

Itt megjegyezném, hogy mint tudjuk, egy túlélő sokkal érzékelnyebb a többieknel.

Lényeg: az illető nem fogadta meg Zoltai tanácsát, mire ők hármasban felborították az asztalt.

Zoltai bemutatkozott az odalépő rendőrnek, akit láthatóan meglepett a „garázda” hivatali beosztása. Innentől nem volt Hitler a Nyugati bódéjában.



Fotó: Kiss László

A hanuka, vagy más néven a fények ünnepe a zsidó vallás legismertebb ünnepe.

A zsidó hitközségek ilyenkor a jeruzsálemi Szentély megtisztítását, újratávítását és a nyolc napon át égő mécses csodáját ünneplik, valamint megajándékozzák a gyermeket és kirakják az ablakokba a jellegzetes gyertyatartókat. A részleteket Barna Ágnes Rozália, a Székesfehérvári Zsidó Hitközség idén megválasztott elnöke köszöntötte, aki beszédében Neubarth István korábbi elnök munkáját is megköszönte. „A hanuka nemcsak a vallásról szól, hanem egyben egy közösség és egy hovatartozás ünnepe is, ami jelzi: van hol van eljönnyi” – zárta gondolatait az elnök.

„A legjobb, ami történetet, hogy egy nagyon vegyes társaság gyűlt össze és köszönti most a hanukát. Van, aki a hanuka egy érdekkesség, van, aki számára ünnep, és van, aki azt szeretné kifejezni, hogy fontos számára a város és a zsidó hitközség kapcsolata. Ezeket egy dolog köti össze: mindegyik jó szándékú közeledés. Ezek a szándékok reméljük, hogy összeadódnak, és nemcsak a szó fizikai értelmében, hanem szellemi és lelkí értelemben is tudnak majd világítani itt, Székesfehérváron és szerte a világban” – mondta Darvas István főrabbi, majd az úgynevezett szolgagyertya meggyújtása után a hitközség tagjai mind a nyolc gyertyát meggyújtották.

A város és a hitközség kapcsolatát erősítendő, Lehrner Zsolt alpolgármester is részt vett a gyertyagyújtáson. Mint elmondta, fontos a városnak a vallási sokszínűség. A város címerében szereplő nyitott kapu ezt a fajta nyitottságot is jelképezi.

A gyertyagyújtás előtt zajlott le a Maccabi VAC hanuka közösségi futás is, amely Székesfehérvár belvárosából indulva, négy kilométeres távot ölelt fel. A futás végén minden résztvevő egy különleges befutóérmet kapott, majd a nyolc gyertya meggyújtása után közös fánkózás és beszélgetés vette kezdetét.

Józsa Dávid/szakesfehervar.hu

## SPÁNN GÁBOR

1971

Kedves Olvasóm!

Mielőtt visszatér a könyvünk emlékezetében vagy a gugliban, hogy mi-érett volt jelentős 1971 a magyar társadalom és azon belül a magyar zsidóság életében, hagyja abba, mert semmiben. Pusztán arról van szó, hogy a történet, amit elmesélek, ebben az évben esett meg velem. Egyébként „újszülöttök” számára: 1971 semmiben sem különbözött 70-től, 69-től stb. A Kádár-rendszer élte fénykorát, mi voltunk az erős bánya és nem a rés a szocialista tábor pajzsmirigyi. De ha már hasonlóságot és különbözőséget keresek, talán van olyan is. 1971-ben rendeztek Magyarországon először Vadászati Világkiállítást. Kádár ezzel – egy jó sakkozóhoz méltó húzással – megkezdte az ún. nyugati nyitás politikáját. Úgyhogy rossz hírem van: a pávátáncot sem a mai vezetőnk, hanem a közel 40 éve regnáló irögépműszerész Csermanek-Kádár János találta fel. Ennyiben hasonlatos 71 a 2021-hez. Abban viszont már különbözik, hogy az akkori világkiállítás szocialista forintban nem került 75 milliárdba. Hasonlóság az is véleményem szerint, hogy a vadászat akkor és ma sem más, mint dzsentri-nosztalgia, az elit, a kiváltások hobbija, státuszszimbólum. Kádár maga is szeretett vadászni, és a rossz nyelvek szerint ahová lement, ott már 4 nappal előbb Andaxinnal etették a szarvasokat és a vaddisznókat, hogy könyebb legyen az első titkárnak örök álmot lóni a szemükre.

Ma pedig rajongásig szeretett vezetőink egy családi ház árába kerülő terepjáróval érkezve, helikopterről lövik a házak kertjében békésen legelésző háziállatokat. Hol itt a különböszég?! Az a néhány hivatalos vadász és természetvédő, aki egy életet az erőben töltött, csak hajtónak volt jó, és soha meg nem gazdagodott. Ma sem.

Ami a zsidóságot illeti, azt kell mondani, hogy szegregált Népköztársaságunkban hamu alatt, de volt zsidó vallásos élet. Létezett hitközség, MIOK-nak hívták, és vezetőit nagy gondjal az Állami Egyházügyi Hivatal jelölte ki, azzal az engedménnyel, hogy a Síp utcai székházban nem kell egyenruhában járniuk. Ők felügyeltek gondosan arra is, hogy a rabbik péntek esti dróséja mindenki inkább hajazzon a Kommunista Kiáltványra, mint a Tórára. Jutalmából időnként megengedték, hogy egy-egy külföldi útra elmenjenek, kivéve a legdrágábbat, Izraelt.

A Mazsihisz mai elnöke, Heisler András egy baráti beszélgetésben mosolyogva emlékezett arra, hogy 71-ben, amikor ő 16 éves volt, áldott emlékű édesapját kísérte el pénteken-szombaton a Dohány utcai zsinagógába. A létezett szocializmusban imakönyv csak magántulajdonban létezett, ezért mindenki vinnie kellett. Ezt úgy oldották meg – mint Heisler meséli –, hogy egy Népszabadságot vettek a hónuk alá, és abba rejtve vitték az imakönyvet. Az már az én válaszom volt, hogy annyi a különböszég, hogy ma lassan fordítva kell csinálni...

Esküvőt, bár/bát mecvát a félősek lakásban tartottak, ahová a rabbik házhoz mentek, és volt köztük olyan is, aki már a ceremónia végén a kapualjban írta jelentését a zsidóügyi előadónak az ÁEH asztalára. Én magam akkor már a Magyar Televízióban középvezető voltam, és a genetikai zsidók azon csoportjához tartoztam, aikik hittek a rendszerben, hittek Istenben, de vallásgyakorlásban követték a gerinctört diaszpórai zsidóság szokását: ros hásánakor és jom kippurkor gondosan elvegyülve a többiek közé, de elmentem zsinagógámba. Péntek esti is-tentiszteleken csak akkortól vettetem részt, amikor egy véletlen folytán betévedtem Scheiber Sándor rabbiképzőben zsinagógájába, és megfogott csodálatos retorikája, tórai meséi, a Goldmark Kórus és Feleki Rezső szívet melengető éneke. Egyetlen napon voltam „kóser zsidó”, és ez jom kippur napja volt, a „hosszúnap”. Ez tudvalevőleg több mint 25 órás böjttel jár, és mivel a tévében az volt a szokás, hogy híradós társsaimmal együtt falkában jártunk ebédelni, külön mutatvány volt ürügyet találni a távolmaradásra. 1971-ben azt ötlöttem ki (erre tiszta emlékszem, de ha megkérdezik, mit ebédeltem tegnap, ahoz már egy mélytájáról Notropilt kell megenyem...), hogy új barátnőm van, aki férjezett, és csak délnél ér rá velem mozgalmi munkát végezni az alapszervben. Ezt dicsérőleg tudomásul vették, én meg kisétáltam a közelei Duna-partra, és leültem a lépcsőre egy órát merengeni. Mivel a naphoz illő igazi imát nem tudtam, csak magamban imádkoztam bűneim bocsánatáért, és botladozva, ámhórec módon, hibákkal telve, magyarul elmondtam egy kádist, felsorolva családtagaim neveit. Egyszer csak legnagyobb megdöbbentésemre megpillantottam az MTV párbizottságának egyik titkárát, aki szintén a lépcső felé ballagott. Az elvtárs mindenkit ágról zsidó volt, de ezt tagadta, annyira, hogy az i-re végződő nevet is gondosan mindenkorra váltotta, hogy ne nézzék zsidónak. Én viszont tudtam, hogy aki előző napját töltött a Tőzsdepalotában, azt valószínű nem tudta, hogy hol van a szinkronstúdió, de azt igen, hogy a párbizottságban ki zsidó. Mellém ült, és mosolyogva megszólított:

– Nálatok ez a munkaidő dandárrja, mit ücsörögsz itt?

És akkor én megesináltam mérlegét gyávaságom éveinek, és úgy döntöttem, hogy az most járt le. Felé fordultam, és azt mondtam:

– Tudod, én zsidó vagyok, vallásomat nem gyakorlok, de ez a nap szent. Ez jom kippur, olyan, mint keresztyéknél a halottak napja, ilyenkor megbánjuk bűneinket, felmentést kérünk alóluk, és emlékezünk halottainakra. Ez böjttel jár, amit én évente betartok. Odabent linkeskedtem valamit, mert nem szeretném, hogy egyik-másik kollégám e percekben már asztalodra tegye, hogy a párttag Spánn nemcsak zsidó, de böjtöl is.

A mosoly lefagyott, egy pillanatnyi csend után rám nézett, és ennyit kérdezett:

– Mit gondolsz, én miért vagyok itt...?

Ezután nem beszélgettünk, csak tültünk, néztük a Dunát, ami mindenki sok felmenőjének volt sírja. Egy idő után ő szólt, menjünk vizsla dolgozni. Miközben a tévészékház felé sétáltunk, azt mondta:

– Tudod, én is zsidónak születtem, de kommunista lettem, és ma már tudom a helyes utat. Egyébként tiszteletben és titokban tartom hitedet.

A székház lépcsője előtt egy pillanatra megfogtam a karját, és még annyit mondtam neki:

– Én nagyra becsülnöm, hogy párhű kommunista vagy, csak egyre kérlek: azt ne felejtsd el soha, hogy egy kicsit előbb voltál zsidó, mint kommunista.

kápé